

Kiriku Elu

Cesti katoliiklaste häälekandja

9&10/1994

Selles numbris muuhulgas:

- ✎ Tallinna kiriku raudvara -
Eliisabet ja Helena
- ✎ Ideoloogi, teadlase ja
õpetaja eetika erinevusest
- ✎ Üks valus proovikivi
inimese teel täiuslikkusele
- ✎ Miks kristlased ei ole
juudiusku - preester
Malinski uus raamat
- ✎ Kes oli XII sajandi pühak
Hildegard Bingenist

Kiriku Elu 9&10/94

Õesti katoliiklaste häälekandja

Ilmus jaanuarist 1933 kuni juulini 1940.
Uuesti ilmub alates oktoobrist 1989.

Sisukord ja avapalve	2
Piiskopi veerg	3
- piiskop Justo Mullor García	
Ideoloogi, teadlase ja õpetja eetikast	4
- toimetaja	
Tallinna kiriku raudvara:	7
proua Eliisabet Ambrožunas ja proua Helena Selicka	
Masturbatsioon kui proovikivi	12
- toimetaja	
Armastus ja usk (5. osa)	16
- Jack Dominion	
Miks kristlased ei ole juudiusku	24
- isa Mieczyslaw Malinski	
Püha Hildegard Bingenist,	28
tema elulugu	-
- Ylo M. Pärnik	
Parvlaeval "Estonia" hukkunute oikumeeniline mälestus-jumalateenistus	35

Esikaanel: Tallinna kiriku raudvara, prouad Eliisabet Ambrožunas ja Helena Selicka.

"Kiriku Elu" nr 9&10(149&150) 1994. Katoliku kiriku väljaanne
Ilmub 12 numbril aastas, vahelduva sagedusega.
Toimetaja preester Rein Õunapuu.
Toimetuse aadress: Vene tn 18, EE-0001 TALLINN
telefon (+372-2) 446367

Trükitöö: AS Terbo Ltd., Rävåla pst. 8 TALLINN

Avapalve

Palve "Estonial" hukkunute eest

Õigete hinged on Jumala käes ja jäävad surmapiinast puutumata. Mõistmatute silmade jaoks nad on küll surnud, nende lahkumine loetud hukkamiseks ja nende kustumine hävinguks, kuid neil on kestev rahu.

Sest kuigi nad pidid inimeste silmade ees piinu kannatama, on nende lootus surematusest tulvil. Väheste kannatuste järel ootavad neid rohked hüved, sest Jumal on nad proovile pannud, nii nagu proovitakse kulda põletusahjus. Tema on nad vastu võtnud nagu põletusohvrianni, ning tasumise ajal löövad nad särama.

Kes Tema peale loodavad, need tunnevad ära tõe, ja kes armastusele truuks jäävad, on Tema juures, sest arm ja halastus on tema pühadega, ja tema hool ta väljavalitutega.

(Saalomoni tarkuseraamat 3,1-7.9)

Kõigeväeline ja halastaja Jumal, me kanname palvekätel sinu ette kõik need inimesed, kes puhkavad siin merepõhjas.

Anna, Issand, rahu nende hingedele, hoolimata sellest, kas nad endaga kaasa viinud laev jääb nende viimseks puhkepaigaks või jõuavad nad kord maamulda.

Võta kuulda meie eestpalvet ja anna kõigile hukkunutele andeks nende patud.

Lase meil õppida oma vigadest, ja ära pane teisi inimesi meie pattude pärast proovile.

Me palume sind Kristuse, meie Issanda läbi. Aamen.

Katoliku preester Rein Õunapuu palvetekst M/S "Estonia" mälestusjumalateenistusel 26.11.1994 laeva hukkamise paigas Läänemerel. Vt ka lk 35.

Tallinna Peeter-Pauli kogudus
 Vene tn 18; 0001 TALLINN
 telefon (22) 44 63 67
 isa Rein Öunapuu

- P 10.00 poolakeelne missa
 11.30 eestikeelne missa
 T 17.00 adoratsioon
 18.00 eestikeelne missa
 18.30 venekeelne missa
 K 8.00 adoratsioon
 9.00 ladinakeelne missa
 N 17.30 poolakeelne missa
 18.00 eestikeelne missa
 R 9.00 ladinakeelne missa
 18.00 eestikeelne missa
 L 8.00 adoratsioon
 9.00 ladinakeelne missa
 18.00 ladinakeelne lauldav missa
 18.30 roosipärg

Iga kuu 1. laup. leedukeelne missa 17.30

Pärnu: Pühapäeviti kell 16.00 missa
 Pärnu Ellisabeti (lut.) kiriku kabelis

Tartu p. Neitsi Maarja kogudus
 Veski tn 3; 2400 TARTU
 telefon (27) 43 42 35
 isa Zbigniew Pliat

- P 9.30 poolakeelne missa
 11.00 eestikeelne missa
 E 8.00 missa
 T 18.00 missa
 K 8.00 missa
 18.00 vesper ja roosipärg
 N 8.00 missa
 18.00 adoratsioon
 R 8.00 missa
 18.00 vesper ja roosipärg
 L 18.00 missa

Valga: Pühapäeviti kell 15.00 missa
 Valga Jaani (lut.) kiriku käärkambris

Ahtme katoliku kogudus
 Sõpruse tn 82; 2020 AHTME
 telefon (233) 34 003
 isa Augustinus Loska OFM

- P 15.00 missa
 Esmaspäevast Reedeni:
 16.00 missa
 L 12.00 missa

Narva: Pühapäeviti kell 8.00 missa
 luterlikus kabel-kirikus Kreenholmi 22
Sillamäe: Pühapäeviti kell 10.30 missa
Kiviõli: kuu 1. laupäeval 14.00 missa
Sompa: kuu 2. laupäeval 14.00 missa

Tegeva armastuse saadikud
 Endla 33-10; 0001 TALLINN
 telefon (22) 45 15 06
 ülemõde Stanislette

- K ja R 7.00 missa
 P,E,K,R 18.00 adoratsioon
 T,N,L 7.00 adoratsioon

Pühima Lunastaja birgitiinide ordu
 Poska tn. 47A; 0010 TALLINN
 telefon (22) 42 31 47
 ema Teresa

Piiskopi veerg ...

Armsad vennad ja õed,

Mõni päev tagasi kohtusin ma Vatikanis paavst Johannes Paulus II-ga. Me rääkisime Eestist. Meenutasime möödunud aasta südamlikku vastuvõttu Tallinnas ja hiljutist meeldivat kohtumist Vatikanis president Lennart Meriga. Paavst oli sügavalt kurb, kui tuletas kõigepealt meelde õnnetust laevaga "Estonia", laevaga, mida on peetud ka rahvusliku taassünni ja uue ajastu sümboliks Eestis. Ta palus mul kinnitada eesti rahvale, et ta tunneb valu nii paljude elude hukkamise pärast. Täna tele-esinemine tundub selleks kõige sobivam hetk. Kuna tragöödiast on möödas ainult üks kuu, olgu see sündmus aluseks järgnevale jutusele usust ja moraalist, mille ma pean koos paavstiga.

Meie, kristlased, oleme ristirahvas. Kristlane on see, kes võtab kuulda Kristuse kutset kanda oma risti ja järgida Teda. (Mt 10,38). Ka "Estonia" laevahukk on rist. Hiiaglaslik rist. Aga kristlasena oleme ühtlasi lootuse rahvas, me usume "elusse sealpool elu". Niisuguses perspektiivis ma tahangi rõhutada ühte neist õppetundidest, mille "Estonia" hukk meile andis.

Ma kuulsin seda ühe ellujäänu suust. Nii nagu palju aastaid tagasi "Titanicu" põhjaminekul, jagunesid inimesed nüüdki, kui olukorra tõsidus teadvusse jõudis, spontaanselt kahte ossa: ühed tormasid meeletult karjades ringi, teised palvetasid. Seda tunnistust kuuldes mõtlesin, et igapäevaelus jagunevad inimesed niisamamoodi kaheks: osad elavad ja rabelevad, pidades igavest elu pelgaks abstraktsiooniks, teised seevastu teavad, et neil on hing, moraal, teispoosus ulatuv mõõde. Osad arvavad, et elu lõpeb surmaga, teised mõtleavad, et surm on ainult piiriks.

Kristlasena ja piiskopina keeldun ma jagamast mõtet, et Jumal võiks teatud suurte kannatuste kaudu - nagu näiteks septembrikuine laevahukk või Ruanda kodusõda - inimesi karistada. Meie ise, inimesed, karistame end oma vabaduse egoistliku kasutamise ja tähelepanu lõtvumise, liigne hooletus, vaelearestus, valemanööver võisid põhjustada tragöödiat, mille ohvriks meie vennad ja õed külmas Läänemeres langesid. Jumal ei karista tragöödiate kaudu. Jumal räägib - mõnikord lausa kisendab - läbi tragöödiate. Aga kui see tragöödia oli Jumala karje, mis sunnib meilt küsima: mida teeme meie oma vabadusega ja oma südametunnistusega? Kui kuulata Jumala häält Iga päev, on võimalik paljusid tragöödiat vältida. Võib-olla oleks saanud vältida ka "Estonia" hukkamist.

Jumala hääl kuulamisest või kuulmata jätmisest sõltub paljude õnn või õnnetus. Näiteks laste õnn, kes naeravad rõõmsalt pere ühises toidulauas, või õnnetus, kui nad peavad kannatama vanemate abielulahutuse tagajärgede all; koolilaste õnn, kui neid õpetatakse suhtuma kaasinimestesse nagu oma vendadesse ja õdedesse, või õnnetus, kui neile õpetatakse hundimoraali; noorte õnn, mis sõltub rahulikkusest südame-tunnistusest, või õnnetus, kui nad peavad otsima näilist rahu uimastitest, millesse uputada oma kurbus ...

Andku Jumal "Estonia" õnnetuses hukkunutele igavene rahu. Ja osutagu Ta meile armu õppida kuulama Tema häält nii meie südametunnistuse valkuses kui ka katastroofilärmis. Ka selle tragöödia kaudu, mis põhjustas kannatust nõnda paljudele, nende hulgas ka paavst Johannes Paulus II-le.

+ Justo Mullor García

Ideoloogi, teadlase ja õpetaja eetikast

Me oleme kasvanud ajastul, mil võime näha kunsti, mida tehakse ainult kunstiteadlaste kitsale ringile, muusikat, mida luuakse pigem muusikateadlastele ja heliloojatele kui tavajärgsele kuulajale, filosoofiat, mida kirjutatakse filosoofidele.

Kuidas peaksime sellesse suhtuma meie, kes me ei saa pühendada kogu oma elu ja tähelepanu muusikale, kunstile või filosoofiale? Meile jääb kaks võimalust - kas tunnista, et me ei saa sellest aru, või manada ette asjassepühendatu ilme. Esimene oleks igatahes ausam.

Filosoofia ja teoloogia on oma olemuselt teatud määralt subjektiivsed ja sarnanevad kohati pigem kunstile kui teadusele; ometi ei tohiks see nii olla. Teaduse pähe pakutud kunst on alati pigem halvaks pandav kui heakskiidetav. See annab tunnistust kas küündimatusest, või lausa teadlikust soovist saada palka töö simuleerimise eest - viimast aga tuleb ette palju sagedamini, kui arvata võiks.

Rooma-katoliku kiriku kontekstis lisandub teadusele vaimuliku võimu struktuuril põhinev ametlik ideoloogia, mis on sageli teadusega konfliktis. Miks on see nii, kuidas sellest aru saada ja kuidas sellesse suhtuda?

Ajalooline tagasivaade

Konflikti kirikliku ideoloogia, teaduse ja pedagoogika vahel saab käsitleda XIII sajandi lõpust alates, kui kiriku õpetuse põhiolemus oli juba välja kujunenud, kirikuvõimu funktsioon (lahus riigivõimust) stabiliseerunud, ning ülikoolid muutunud osaks kiriklikust haridussüsteemist.

Heaks näiteks selles vallas on juhtum dominikaanist teoloogiaprofessori **Meister Eckhart**'iga, kelle 23 teesi mõisteti hukka Avignoni paavsti **Johannes XXII** poolt bullas "*In agro dominico*" (1329). Üks hukkamõistetud teesidest kõlab järgmiselt: "Iga teo kaudu, ka halva teo kaudu - halva ütlen ma, nii kohutu kui patu all oleva teo kaudu - saab avalikuks ja lööb särava Jumala kirkus."

Mida tahtis Eckhart tegelikult öelda? Vastus on lihtne: kui me võtame arvesse konteksti, milles see tsitaat esineb, leiame paralleeli Jeesuse ütlustega, et Jumalal on suurem rõõm ühest patusest, kes meelt parandab, kui üheksakümne üheksast õigest, ning et hea karjane jätab üheksakümmend üheksa lammas ja läheb otsima ühte, kes on kadunud. Ometi peame tunnista, et mõttekäigu niisuguse keerukuseastme juures nagu see Eckharti juures ilmneb, mõistab enamik inimesi teda kindlasti vääriti.

Kiriku ametlikud seisukohad sünnivad aga peamiselt kahel eeldusel: et nad on kooskõlas apostelliku traditsiooniga, ja samas arusaadavad suuremale osale kiriku liikmetest. Lisaks sellele, et Eckhart oli müstik ja originaalne mõtleja, oli ta ka teoloogiaprofessor - st pedagoog, kes pidi kõnelema kiriku nimel, ja mitte ainult kitsale teadlaste ringile.

Filosoofias ja teoloogias saab midagi uueks nimetada ainult siis, kui avastatu jääb reaalsusega kokku puutudes igas olukorras kehtima. Vastasel korral on tulemuseks naiivne sügavmõttelisus, nii nagu eelpool-

kirjeldatud näites, kus patu olemuse analüüsimisest kasvas - kuigi tahtmatult - välja inimeste patule julgustamine: tee muudkui pattu, sellest läheb Jumala au ainult suuremaks.

Inimese moraalne areng ei toimu sel viisil, et ühel aastal jätab ta maha suitsetamise, järgmisel aastal alkoholi pruukimise, siis sugulise läbikäimise ning lõpuks söömise, joomise ja viimaks ilmselt ka hingamise. Arengu teljeks ei ole millestki loobumine loobumise enda pärast, vaid tasakaalu otsimine äärmuste vahel, mis keskendub pigem iga eluprobleemi kõigiti läbikaalutud analüüsimisele kui gaasipedaali põhjavajutamisele. Muidu muutub meie headus "liiga heaks" (st kaitsetuks, ärakasutatavaks), meie ettevaatus "liigseks ettevaatuseks" (st arguseks) meie tarkus "liigseks tarkuseks" (oma võimeid ülehindavaks) jne. Selles maailmas toimub liikumine ikka mööda kõverat. Tõeline areng ei toimu seega kunagi mitte otsejoones vaid spiraalselt, ülespoole liikuda saab ainult minevikukogemustele toetudes.

Reaalteadustega on inimestel kergem toime tulla, sest selles valdkonnas kajastuvad realiseerunud ideed materias otseselt. Teoloogiaga on teisiti. Siin püüab inimene käsitleda ja süstematiseerida omaenda piiratud teadmiste ja tunnetuse kaudu Jumala igavikust lähtuvat ja igaviku suunatud ilmutust. Teoloogias on vähe püsivaid argumente, sest iga põlvkond vajab, et usu kaudu teadvustatav oleks tõlgitud nende kaasaja keelde ja mõttelaadi. See teadus õigustab ennast ainult siis, kui usutõdesid, mida on suhteliselt piiratud arv, pannakse aegajalt proovile. Vahel tehakse katset neid lausa ümbel lükata, kuid see õnnestub harva ja tavaliselt ohvrite hinnaga.

Miks ainult nii? Miks tuleb iga uut õpetust alguses lausa taga kiusa-

ta? Selle tingib siin maailmas kehtivate väärtuste hierarhia, täpsemalt ülesanded, mida teatud funktsioon inimesele seab.

Kujutlegem end korraks nende inimeste olukorda: püüdkem näha maailma ideoloogi, teadlase ja pedagoogi silmade läbi.

Kui ma oleksin ideoloog

Kujutage ette, et teid on äsja paavstiks või piiskopiks valitud. Te istute oma vastuvõturuumis ning suhtlete kardinalide ja piiskoppide, erinevate munga- ja nunnaordude eestseisjate, katoliiklike organisatsioonide esindajate ning mitmesugust masti teoloogidega. Igaüks neist toob kaasa mingi idee, milles ta näeb kirikule uut päikselist perspektiivi. Te kuuldate nad kõik tähelepanelikult ära ja märkate seejuures, kui erinevad, kui üksteisele vastukäivad on need ideed.

Niisuguses olukorras hakkab inimene mõistma, et piisab ühest näpuveast, ühest halvasti formuleeritud lausest, ja suur osa eelmiste põlvkondade poolt tallele pandust läheb tagasipöörduvatult kaduma. Paratamatult hakkab ta seetõttu kaaluma iga oma sammu, süvenema oma eelkäijate tegevusse, hoidma nii liiga liberaalsed kui ka liiga konservatiivsed ideed eemal kiriku ametlikust õpetusest.

Kui ma oleksin usuteadlane

Kuidas peaksin ma käituma siis? Kas ainult noogutama kõige peale, mis tuleb Roomast? Mille eest ma siis palka saan? Milleks mind üldse vaja on? Kas pole minu ülesandeks siiski otsida nõrku kohti kiriku õpetuses, kaitsta kirikut oma liikmetest

ja ümbritsevast maailmast võõrandumise eest, püüda prognoosida kirikus ilmnunud protsesside tõenäolist edasist kulgu? Samas ma tean, et võin teha vigu, võin saada mustaks leheküljeks kiriku ajaloos, jääda oma ametivendade seas üksi. Aga ma ei saa leppida lihtsalt kõige selle kordamisega, mis juba on olnud - viimane on ideoloogi, mitte teadlase peamine ülesanne. Mina pean teadlasena olema alati opositsioonis, püüdma hoiatada ohu eest, kui kiriku ametlik õpetus hakkab maailmale arusaamatuks muutuma.

Paljud suhtuvad teoloogiasse teatud põlgusega: mis teadus see on, mida juhivad "moevoolud". Kuid teoloogias ei teki "moed" mingist esteetilisest suvast, vaid paratamatusest. Samu küsimusi käsitletakse küll korduvalt, kuid iga kord eri aspektidest ja eri tasandil.

Igaüks, kes tuleb välja uue ideega, peab arvestama, et alati leidub neid, kes vanast mõtleviisist iga hinna eest kinni hoiavad; veelgi olulisem on teadvustada endale, et vaidlustes ei võida lõpuks mitte emotsionaalne innukus ja aktiivsus, vaid argumendid - ainult argumendid, nii asjasse pühendatud ringkondadele kui kõigile inimestele, et need pakuksid kõigile kindlat ja mitte ainult näilist pidepunkti.

Juhtub harva, kuid juhtub vahel siiski, et inimene, kelle vaated algul hukka mõistetakse, hiljem rehabiliteeritakse ja osa tema vaateid saavad osaks kiriku õpetusest.

Kui ma oleksin õpetaja

"Jünger ei ole ülem oma õpetajast", ütles Jeesus oma jüngritele, kuid siin peetakse silmas inimese au,

mitte võimeid ja teadmisi. Kuidas saaksin ma õpetajana tunda rõõmu oma õpilastest, kui need ei küüniks minu ideaalideni, uute perspektiivide avamisest rääkimata? Ja kas ma ei peaks neid aina hoiatama ohtude eest?

Kuid kas ma tohiksin rääkida mingist moeoolust teoloogias kui ainuõigest? Teadlasena teadlaste hulgas küll, aga mitte pedagoogina õpilaste hulgas, sest argumendid tekivad alles laiapõhjalistest teadmistest ja siit tulenevatest seostest. Õpilased ei ole ju mulle veel võrdsed vaidluspartnerid, kuna nii nende teadmised kui kogemused on lünklikumad minu omadest; nad on esialgu lihtsalt tänulikud kuulajad, kes täna võtavad minu arvamusi tõena, kuid homme, jõudes minu ebaaususe jälile, sajab ümber õppides mind maapõhja...

Ma ei tohi rääkida ühest moeoolust lähemalt enne, kui olen andnud põhjalikud eelteadmised ja näidanud seejärel oma lemmikvoolu koha teiste kaasaegsete suundumuste seas. Samas pean ma oskama rääkida antud hetkel ametlikult kehtivast ideoloogiast ilma, et see muutuks kuivaks ja igavaks. Ideoloogia muutub huvitavaks siis, kui jälgime selle kujunemist läbi ajaloo ega esita seda millegi igipüsivana.

Õpetajana pean ma olema see, kes juhatab uuele põlvkonnale teed läbi liberaalse teaduse ja konservatiivse ideoloogia - tõe juurde, mis asub kusagil vahepeal, mis pole kunagi valmis, aga mis vaob vales otsekohe, kui tema otsimine lõpeb.

Keegi ei valmistu saama ideoloogiks

Ükski aus õpilane ei unista tagurlassepõlvest. Keegi ei taha olla konservaator, arengu pidurdaja, progressi vastane. Alles siis, kui puututakse kokku võimu ning sellega kaasneva

vastutusega, saadakse aru, et kui ahv saab kätte püssi ja sellega kellegi maha laseb, pole süüdi mitte ahv, vaid püssi laokile jätnud inimene.

Võim rikub küll tihti inimest, kuid samas teeb täiskasvanuks, sunnib realiteetidega arvestama, toob unistustes hõljumisest maa peale tagasi. Ja siin saab avalikuks ka see, missugused õpetajad on sel inimesel olnud, kas nad on osanud teda juhatada reaalse probleemi ja väärtuste juurde, õpetanud seadma need õigesse pingeritta.

Ajakirjandusega pahuksis

Tänapäeva tingimustes pole praktiliselt võimalik jätta teaduse ja ideoloogia konflikti ainult asjassepuutuvate isikute vahele. Iga suurem konflikt saab ajakirjanduse poolt otsekohe politiseeritud - kistud kõikide inimeste arvustada.

Aga missuguse probleemi ette seab see tavalugeja, inimese, kes teenib endale leiba millegi muu kui teoloogia või filosoofiaga? Jättes isegi kõrvale küsimuse enamiku ajakirjanike ebakompetentsusest teoloogiliste probleemide valgustamisel, peab ometi tõdema, et ka asjosaliste intervjuerimine ei aita - suure foorumi ees toimuva teoloogide vaidluse võidab tavaliselt mitte see, kellel on püsivamad argumendid, vaid see, kes on parem demagoog ja populist.

Iga meetod ei sobi igasse aega

Kui me lähtume sellest, et kiriku ideoloogia peab olema laiale foorumile arusaadav, on tänapäeva kontekstis omaette küsimus, kas kesk-aegsed ja reformatsioonijärgsed meetodid nagu ärakeelamine, päe-

vakorrast mahavõtmine, õpetusloa äravõtmine ja kirikust väljaheitmine on agressiivse ajakirjanduse tingimustes alati kõige õigemad meetodid tõe kaitsmisel.

Kas poleks tänapäeva maailmas tunduvalt efektiivsem jätta emotsionaalsetele argumentidele samaga vastamata; määratleda lihtsalt antud hetkel kiriku õpetusele vastuvõetamatud ideed ebaküpseteks, kuna nad ei kanna endas piisavalt argumente selleks, et kirik võiks neid omaks tunnustada? Eriti peaks vastuabinõusid läbi kaaluma siis, kui on tegemist õpetustega, mille puhul pole võimalik kindlalt tõestada, et nende taga seisab kellegi vaimuhäigus, pahatahtlikkus või võimuiha. Sest otsene hukkamõist muutub ajakirjanduse vahendusel otsekohe hukkamõistetule märtrioreooliks, annab lokaalsele konfliktile sageli lausa globaalse iseloomu ja teeb nii mingile võibolla ausale, kuid küündimatule õpetusele lihtsalt teenimatut reklaami.

Iga inimene peab võitlema vabaduse eest, kuid võitlema ka piiride seadmise eest omaenda kättevõidetud vabadusele, et sellest ei saaks uut orjust meile enestele ja meie vähematele vendadele. Rääkides liiga palju sellest, mis pole meie põhiala, võtame endalt võimaluse rääkida sellest, mida me tõesti tunneme.

Asjade väärtust ei saa määrata hiilguse järgi. Selleks, et mõista teisi inimesi, peame end tihti kujutlema nende olukorda. See on iseendaks - Jumalast loodud olendiks - jäämise hind, et meil oleks kannatust armastuse ja loomingu kaudu saada Tema samaseks.

Toimetaja

Tallinna kiriku raudvara

Kui sa käid sageli Tallinna kirikus, võpatad alati, kui neid pole kohal, üht paremal pool viimase pingirea sisemisel äärel, teist samas kohas vasakul pingireal - kirikus oleks nagu midagi korrast ära.

Nad on ju kirikuga nii kokku kasvanud, kuulunud iga jumalateenistuse juurde nagu karikas ja kantsel, keegi ei mäleta Tallinna kirikut ilma nendeta.

Tallinna kiriku
raudvara ...

Eliisabet Ambrozunas 90

Elulugu tema enda suu läbi.

Olen sündinud 1904. aastal 12. oktoobril Lätimaal Liepajas. Minu isa oli leedulane, ta töötas postiteenistuses. Mu ema, Eestimaal sündinud eestlane, oli kodune. Meie pere koduseks keeleks oli aga poola keel, sest isa rääkis meiega poola keeles. Niisuguse mõtte oli isa oma emalt saanud: milleks leedu keel, kellele seda vaja on, aga poola keel - see on teine asi! Kui Leedu iseseisvaks sai, siis isa kahetses, et polnud meile leedu keelt õpetanud, kuid siis oli juba hilja.

1914. aastal jäime Liepajas sõja jalgu, isa oli siis oma töö tõttu Riias, ja nii pidime meie üksinda ära tulema hakkama - ema ja kuus last. Äkki jäi rong seisma ja öeldi, et edasi ta enam ei lähe. Nii pidime minema jalgsi 34 kilomeetrit. Mina olin 13-aastane, üks õde ja vend olid vanemad kui mina, teised kõik nooremad. Jõudsime Tukumsi asulasse, kus üks mu noorematest vendadest vahepeal kaduma läks, aga kõik läks siiski õnnelikult ja lõpuks olime kõik Riia rongi peal.

Riiga jäime aastaks, siis tulime Eestimaale ja asusime alguses umbes aastaks Rakvere linna. Viimaks sai isa Tallinnas tööd, ja me asusime siia elama. Eluaset polnud tol ajal kusagilt saada, lõpuks leidsime korteri Vene tn 23, Nikolski kiriku vastu. Koolihariduse sain ma Beljajevs-

ki gümnaasiumis, kus õpetus käis vene keeles.

Mu isa oli katoliiklane ja väga usklik inimene, kes palvetas väga palju. Ta andis emale käsu kätte, et kas lähed luteri kirikusse või tuled minu-ga katoliku kirikusse, aga niisama, et sa kuhugi ei kuulu, ei saa. Ema võttis katoliku usu vastu 1926. aastal, vastuvõtjaks oli preester Wierczynski.

Hiljem, 1931. aastal tahtis ma-jaomanik teha meie korteri asemele aadressbüroo ja ütles meile üles.

Uue korteri saime kirikult piiskop Profittliche kaudu - selle maja, mis jääb kirikust välja tulles kohe vasakut kätte, esimesele korrusele. Seal oli meil kolm tuba ja köök. Kui preester Wierczynski Tallinnas käis, ööbis ta alati meie juures.

Preester Borrucki ei olnud koguduses eriti armastatud, igapähe oli tema kohta midagi öelda. Ka meil oli temaga üks pahandus. Kord, kui me olime kolmekesi kodus - mina, ema ja isa - tuli Borrucki meie juurde ja ütles: "Otsige nüüd omale uus

korter, sest meil on neid ruume vaja." Isa ütles et hästi, küll me otsime. Aga tema käis meid ikka mitu korda tagant kihutamas. Ema hakkas nutma, aga Borrucki käratas, et me ei tahtvatki otsida. Siis ütlesin mina talle, et mingi ära. See oli 1938. aastal. Lõpuks õnnestus meil leida korter Ravi tänaval. Õnneks jäi see maja Tallinna pommitamise ajal terveks, ja ma elan seal tänini. Mu ema suri noorelt, 52-aastaselt, isa elas 87 aastat vanaks.

Kogu oma elu olen ma töötanud paberivabrikus. Alguses olin sorteerija, siis sorteerimistsehhi juhataja. Kui kommunistid tulid, võeti mind maha, pandi seina äärde seisma nagu suurt süüdlast, ja öeldi et nüüd tuleb uus juhataja. Vabriku partorg aga astus minu kaitseks välja, et tema pole küll midagi halba teinud ja mina otsin talle uue koha. Pärast olin kuni lõpuni välja varustusosakonna juhataja asetäitja. Ühtekokku olin paberivabrikus nelikümmend aastat, 1923.-1963. aastani.

Kui meie pere Tallinnasse elama tuli, oli siin üsna palju poolakaid, kes hiljem tagasi Poola sõitsid. Mäletan, kogudusenõukogu esimeheks oli siis Samowiczi nimeline mees, kes ka peagi Poolasse tagasi läks.

Kooris hakkasin laulma kohe, kui Tallinnasse tulin. Üks prantsuse rahvusest proua kuulis, kuidas ma kirikus rahva seas laulsin, ja tema paluski mind, et ma läheksin koori peale. Kui poolakad polnud veel tagasi läinud - 1918. aasta paiku - oli koor päris suur. Hiljem laulsid seal peamiselt sakslased. Orelit mängis vana sakslane Weirich, siis eestlane Rossmann. Lühikest aega mängisid veel üks Cymbalski nimeline mees ja ka tema tütar.

Lõpuks tuli oreli taha Kasimierz Zipris. Tema oli tõeline organist ja ta laulis ka. Isa oli tal leedulane, ema sakslanna. Orelit tuligi ta mängima oma isa tahtel, aga muidu oli ta Estonia teatris orkestridirigendiks

ja konservatooriumis tegi ta ka midagi. Vahel käis teda asendamas üks tema kolleeg teatrist, perekonnanimega Nikolai. Suurema osa "Profittliche ajast" polnud koori peal rohkem kui viis lauljat ja organist.

Eduard Profittlich oli väga hea inimene. Ta tahtis mind Rootsi kloostrisse saata. Kutsus mind kord enda juurde ja tegi selle ettepaneku. Ütlesin siis, et ma ei soovi. Räägin kohe miks. Tallinna kiriku juures olid tol ajal kolm nunna. Hommikul vara läksid nad kirikut koristama. Üks öde pidi kõik asjad kohale kandma, teised kaks käisid kõrval nagu suured proudad. Minule see ei meeldinud, ja nii ma piiskopile ka ütlesin. Rohkem meil sellest juttu ei olnud, ja nii ma ei teagi, missugusesse orduusse ta mind oleks saatnud.

Mina polnud ainuke, kellele seda Rootsimaa kloostrit pakuti; üks naine, ta perekonnanimi oli vist Hilderoth, käis Rootsis ära, kuid ta oli juba kuu aja pärast tagasi ja varsti jäi haigeks. Kirikust ei tundnud siis tema vastu enam keegi huvi. Ta jäi päris üksi ja üsna pea suri. Sama lugu oli muuseas ka vanapreili Piipenbergiga, kes oli preestrite juures majapidajannaks. Kui ta vanaks jäi ja enam tööd teha ei jõudnud, ei hoolitsenud kirik kuidagi tema eest.

Aga mehele mul jäigi minemata. Mitte sellepärast, et tahtjaid poleks olnud, kuid küllap Jumal tahtis nii, et ma kogu oma elu kirikule pühendaksin. Mul oli kosilasi küll - üks tuli ja kutsus mind Piritale jalutama. Mina ütlesin et ei, kõigepealt lähme kirikusse ja siis Piritale. Nii jäigi kummassegi minemata. Teine kord tuli ta tordiga. Ütlesin, et mulle pole vaja ei torti ega midagi, mina kuhugi ei tule. Siis tuli veel üks kosilane Riiast, aga mina peitsin end ära. Ma ei tea miks nii juhtus, aga ma lihtsalt ei tahtnud.

Kui piiskop Profittlich arreteeriti, jäi Tallinna kogudust hooldama pa-

ter Werling, ja kui tema ka vangist võeti, saadeti Lätimaalt kohe uus preester, nii et see aeg, mis Tallinna kogudus oli ilma preestrita, jäi väga lühikeseks. Enne isa Miikaeli olid siin kaks Läti preestrit, Sosnovskis ja Grishans. Sosnovskis oli üle aasta ja jõudis end näidata hea preestrina. Siis keegi hoiatas teda, et parem on Lätimaale tagasi minna, muidu Siber ootab. Grishans oli aga haiglane, ja lõpuks sai ta halvatuse. Tema järel tuligi juba isa Miikael, see oli 1952. aastal.

Olin kiriku juures kogu aeg tegev olnud, ja kui ma 1963. aastal paberivabrikust pensionile jäin, tegi isa Miikael mulle ettepaneku tema majapidajaks hakata. See oli veel tema ema eluajal, kes oli hiljem Lätimaalt talle järele tulnud. Paari aasta pärast ta ema suri ja maeti Tallinna Liiva kalmistule, kuhu ka isa Miikael nüüd ise on maetud.

Kui Werling Venemaalt vangist tagasi tuli, elas ta algul kiriku käärkambris, siis aga keelasid riigivõimud tal seal elada, ja üks vanaproua võttis ta enda juurde. Seal polnud tal küll kuskil mujal magada kui vannis... Lõpuks võeti Werlingilt Tallinnas elamise luba kogunisti ära, ja siis läks ta Esna kloostrisse (*praegu tuntud Kodasema majana - toim.*). Küll tema pidi vaeseke kannatama, tal oli mõlemal pool hiigelsuur song, aga ta ei lasknud neid opereerida, ma ei tea miks. Tõeline märter oli ta. Werling suri Esnas, ja isa Miikael tõi ta surnukeha Tallinna. Ka tema matsime Liiva kalmistule.

Isa Miikaeli elu oli alguses väga raske. Iga kahe nädala järel pidi ta käima NKVD-s. Vaatan - paneb end jälle riidesse, kuidagi nagu vastu tahtmist; küsin: "Kuhu te lähete?", vastab: "Ma pean minema". Pärast ta rääkis mulle, kus ta käis.

Kord tulid NKVD mehed, võtsid isa Miikaelilt võtme ja olid kirikus kogu öö. Nad olid seal koori peal toas, kus nad lagastasid ja jõid.

Vaip oli läbimärg ja toas oli mitu tühja viinapudelit. Tegelikult panid nad sinna mikrofonid. Kui kuuekümne aastatel volgasakslased tulema hakkasid ja kirikus igal pool abiks olid, oli üleval toas tihti kuulda mingit kerget plöksatust, eks siis see mikrofon lülitus kord sisse, kord välja. Viimastel aastatel enne Nõukogude Liidu kokkuvõrsemist tulid nad ükskord jälle, ja ma arvan, et nad võtsid tookord mikrofonid välja, aga päris kindel ma selles ei ole.

Vahel käisime ka Rakveres teenistusi pidamas, kuni sealne kirik kinni pandi. Me käisime koos teiste koorilauljatega isa Miikaeliga kõikjal kaasas, sest nii teenistusel kui matustel oli vaja laulda.

Alguses anti isa Miikaelile väike tuba, kuid pärast võeti see ära ja talle anti ühe perekonna juurde nurgake. Nii ta elaski oma voodi ja kirjutuslauaga läbikäidavas toas kapi taga nurgas. Päeva ajal oli ta alati kirikus, kooripeelses toas, mille ta sinna ehitada lasi. Ainult magamas käis ta oma nurgas. Aga kuidas teda seal tööle sunniti! Kui pereisa suri, pidi isa Miikael kogu briketi ja küttepuud oma seljas üles tassima - peaksite nägema, missugusi suuri kotte ta juba vana mehena seljas kolmandale korrusele üles tassis. Korteripere naine ise ei liigutanud sõrmegi. Praegu elab seal korteris selle perenaise poeg oma perega, perenaine ise elab Viljandis, kui ta vahepeal surnud pole.

See raske tassimine isa Miikaeli lõpuks tappiski. Ma püüdsin teda tihti ümber veenda, aga tema läks selle peale näost ära, nagu tahaks teda miski seespoolt lõhki kiskuda. Üks tema kõige suurem häda oli selles, et ta ei osanud inimestele kuidagi ära öelda, seepärast pidin teda vahel kõige nahhaalsemate ärakasutajate eest kaitsma, aga alati ei läinud see mul korda.

Isa Krumpansi peamine tegevus

oli palvetamine. Nagu ta missalt tuli, võttis kohe breviaari kätte; kutsusin ta vahepeal kohvi jooma, ja kui ta hommikusöögi oli lõpetanud, tuli jälle breviaar. Siis läks ta jälle puid kandma nii kirikusse kui korterisse, vahel käis poes. Üldse oli ta väga töökas inimene. Sellel saatuslikul esmaspäeval, 1987. aasta 13. juulil, oma elu viimasel päeval, tassis ta jälle midagi, nii et päeval pidi kiriku toas südame kloppimise pärast puhkama. Öhtul läks ta üles oma nurka, võttis breviaari kätte, ja nii palvetamise pealt - südameinfarkt teda tabaski.

Meil oli isa Krumpansiga kõik kokku räägitud, kuidas tema mind matab, tema oli ju minust tunduvalt noorem - aga läks teisiti.

Praegu elan koos oma noorema vennaga, kes on 85 aastane. Tema ga on mul raske, sest talle meeldib vahel napsitada, aga nii hull see lõpuks kah pole.

Võin öelda, et oma elus pole ma suurt midagi head näinud, satusin lihtsalt elama niisugusel ajal, aga Jumalale olen kogu oma elu truuks jäänud.

Helena Selicka 92

Ma olen sündinud Lätimaal Daugavpilsis linnas, mida poola keeles Dvinskiks kutsutakse, 1902. aastal; kuupäeva olen ma ära unustanud, see oli ju nii ammu. Minu vanemad olid poolakad, väga usklikud inimesed, isa nimi oli Józef ja ema oli Teresa. Oma isa ma ei mäleta, ta suri siis, kui ma olin ainult 2-aastane. Meid oli seitse last, kolm poissi ja neli tüdrukut, ema kasvas meid üles.

Tal oli väga raske elu. Ema oli kaua aega haige ja suri 84-aastaselt. Mina põetasin teda, nagu hiljem ka oma õde, kes suri 95-aastaselt.

Pärast isa surma sõitsime Peterburi ema venna juurde, kes töötas raudteel. Kui onu suri, tulime 1910. aastal Tallinna elama, aga ma ei mäleta, miks just siia. Käisin Tallinnas koolis Graniidi tänaval, see kool on siiani olemas. Õpetus käis seal siis vene keeles.

Töötasin kogu elu Karja tänaval kartongivabrikus. Abielluda polnud mulle määratud, sest ma olen eluaeg üksindust armastanud. Mu elu ainus rõõm oli kirik, siin olen ma kogu aeg kooris laulnud, koori peale läksin ise, keegi ei viinud mind sinna. Kõristasin kirikut, kuni vanadus enam ei lubanud. Kirik ongi see, mille jaoks ma olen elanud ja mis mulle on andnud elu ja jõudu.

Niipalju jutustas oma tagasihoidlikul moel pani Helena ise. Õnneks on juttu täiendamas tema vanema õe Pärnus elav tütre tütar Teresa Jankovskaja, kes Helenat ikka tädiks kutsub.

Pani Helena on sündinud 28. septembril 1902. aastal. Passis on tal küll teine kuupäev, aga see pole see õige. Tema oli oma pere viimane laps, ja neil oli Daugavpilsis lähedal oma talu. Kui Helena oli kaheaastane, jäi tema ema väga haigeks. Haiguse ajal tulnud emale suur kalaisu peale, ja nii läinudki tema abikaasa varakevadel tiigile kala püüdma. Jää oli aga nõrk ja isa kukkunud läbi jää. Külmetus tõi kaasa kopsupõletiku, mis paar päeva hiljem hoopis isa hauda viis. Ema oli nii haige, et ei saanud matuselegi minna, lapsed saadeti sugulaste juurde, kes kellele sai.

Algul läks pere vanema õe juurde Peterburi, sealt pärast õe surma Tallinna, vanema venna juurde, kes töötas raudteel.

Pani Helena vanem õde läks Narva mehele, Helena ise jäi koos emaga Tallinna. Üks Helena vendadest töötas laeval madrusena, kord laeval toimunud häire ajal olevat ta koos teistega välja rutanud ja rohkem polevat teda enam keegi näinud. Teine vend oli aga tsirkuses pommitõstja, kes laskis endast ka veoautol üle sõita. Tema suri umbes 45 aastasel, sest ta pingutas end üle. Kolmas vend jäi Leningradi blokaadi ja suri seal.

Koolis pani Helena palju käia ei saanud, aga see kolm või neli aastat

mis ta käis, oli ta eeskujulik õpilane. Sellest annab tunnistus ühe kooli poolt kingitud raamatu sissekirjutus, mida olen näinud.

Pani Helena ema elas 84 aastat vanaks ja suri koos jõumehest vennaga samal 1943. aastal, olles enne pikki aastaid halvatud. Helena põetas neid mõlemaid, töötades samal ajal kartongtaara vabrikus, kus ta pidi raskeid papikoormaid tassima. Kui ta ema ja venna haiguse ajal pärast puhkust tööle tuli, kaotas ta kord teadvuse. Kohalekutsutud arst tuvastas tugeva kurnatuse ja

alatoitluse. Arst andis talle tungiva soovitusena puhata, elada mõnda aega maal hea toidu ja värskes piima peal, aga tema ainult pikutas veidi ja rühmas siis edasi.

Pärast ema ja venna surma pühendas pani Helena end täielikult kirikule. Kuid haigete hooldamine oli samuti tema kutsumus, ta aitas paljusid haigeid, käies nende juures kodus. Meditsiiniõde hoiatas teda kord nakatumise eest, kuid haigused ei hakanud talle külge.

Hiljem suri Narva abiellunud õel ühel aastal nii mees kui poeg, ja ta tuli siis Tallinna Helena juurde. Ka see õde jäi lõpuks haigeks ja Helena põetas teda. Põetamiste pärast jäi tal ametlikke tööaastaid õige väheks, kokku ainult 17 aastat. Kui pani Helena sai 60 täis, oli kartongivabrikus koondamine ja ta saadeti pensionile. Tegelikult töötas Helena juba 1918. aastast peale peremehe juures, aga see ei läinud kuhugile kirja.

Aga kui keegi kunagi nõukogude ajal, kui kõik veel suur defitsiit oli, Helena käest kingiks sprotte sai, siis need olid minult, mina töötasin kogu elu Pärnu kalakombinaadis ja aitasin teda nii kuidas sain.

Veel aasta tagasi oli pani Helena päris kõbus ja käis oma Kalamaja korterist omal jalal kaks korda päevas kirikus. Siis aga tungiti talle tavaliselt kallale ja taheti käekotti ära võtta. Helena kukkus, ja pärast seda on tal käimisega raskusi. On tõesti hea, et ta nüüd koguduse korteris päris kiriku kõrval elada saab.

Aga käekotti rõõvel temalt kätte ei saanudki, sest kotis olid kiriku võtmed, ja seepärast pani tädi Helena viimseni vastu...

Toimetaja intervjuud ja fotod.

Masturbatsioon kui proovikivi

Järgnevaks mõtteavalduseks inspireeris mind meie lehes järejutuna ilmuv raamatus "Armastus ja usk" esitatud masturbatsioonikäsitlus, mida ei saa päris õigeks pidada.

Ma olen näinud oma elus donzhuane, kes kelgivad sellega, kui palju tüdrukuid nad "ära on mürdnud", ning kõnelenud prostituutidega, kes ei suuda meenutada, kuimitusada partnerit neil on olnud; kuid ma pole kunagi näinud kedagi, kes tunneks uhkust selle üle, et ta tegeleb eneserahuldamisega.

Kui selles tegevuses pole midagi imelikku, miks inimene siis seda vaistlikult häbeneb?

Inimkond on näinud koledat vaeva, võideldes kõikvõimalike orjuste vastu, mis teda on aastatuhandete vältel rõhunud. Vabadus ei ole ainuke väärtus, minnalaskmine ei ole kõige õigem tee - nii või teisiti tuleb vabaduse tagant esile vastutus, ja nii sünnib tasakaal. Kuid nagu artiklis lehekülgedel 4 - 6 käsitletud: teaduses maksavad argumendid, mille väärtus kasvab emotsionaalse laengu ja omakasupüüdluse vähenedes.

Üheks võibolla kõige raskemaks proovikiviks inimesele, kui rääkida tema täiuslikkusest, on tema teadlik ja vabatahtlik kõlbeline laimatus, tingimisel, et see ei kasvata kõrkust.

Kõik kaubaks - ehk tegelikult nagu ei tohiks, aga tohib ikka

"Kes ütles, et inimese väljaheited ei ole kaunid", kuulutas üks prantsuse kunstnik. Ta sulges fekaalid vaakumpakendisse, ümbritses raamiga, ja uus kunstivool - fekalism - oligi sündinud.

Sigismund Freudist alguse saanud buum vaadelda inimest läbi seksuaalsuse lukuaugu oli kahtlemata edasimineku inimese psüühika kõikide valdkondade teadvustamisel, kuid andis ka valusa tagasilöögi: seksuaalsust hakati nägema lausa fataalsena kõiges ja kõikjal. Kuigi Freudi - psühhoanalüüsi isa - hilisemad järgijad pehendasid tema seisukohti, suhtub psühhoanalüüs suguelust loobumisse tänini üsna skeptiliselt. Müüt teaduse kõikvõimsusest leiab ikka veel uskujaid, ja kes peaks siis veel tagurlikule kirikule koha kätte näitama kui mitte teadlased.

Kuna psühhoanalüütiku tegevust ei piira miski muu kui riigiseadused, tähendab see, et ta ei pruugi seada enda moraalsele palgele erilisi nõudmisi, aga võib ometi kasvata da patsiente omaenda näo järgi. Kuid võibolla kõige kaalukamaks põhjuseks, mis psühhoanalüüsist "ersats-pihi" teeb, on see, et siin on tegemist äriga. Seanss psühhoanalüütiku juures maksab palju

raha, ja proovigu ta patsiendil tema enda raha eest nagu täis söimata. Kuidas aga on võimalik juhtida inimest, kui talle ei ole võimalik tõde näkku öelda? Kuidas saab niisugustel tingimustel inimest jalule aidata, kui ta jalule tõustes enam analüütiku abi ei vaja ja talle oma kukrut ei kergenda?

Niisugustelt "teaduslikelt" alustelt lähtub (ilmselt pahaaimamatult) oma raamatus ka doktor Dominian. Mälu värskendamiseks selle kohta, kuidas suhtub masturbatsiooni rooma-katoliku kirik, tsiteerin lõigu ühest oma varemilmunud artiklist ("Usk ja seksuaalsus", KE 1&2/94).

Masturbatsioon. Sõna tuleneb ladina keelest (*manu sturpatio* või *mas turbatio* - käsiikiimalus). Piiblis puudub selle kohta selge seisukoht: pole kindel, et seal, kus räägitakse oma ihu rüvetamisest, on jutt masturbatsioonist. Masturbatsioonist kui patust leiame esimesed märkmed VIII saj. shoti ja iiri munkade poolt pihiisade jaoks koostatud pattude registritest, "*poenitentiaria test*". Esimene märgest masturbatsioonist tuleb kiriku ametlikes dokumentides ette 1054. a. paavst Leo IX läkituses "*Ad splendidum nitentis*" pühale Petrus Damianusele tema raamatu "*Liber Gomorrhianus*" kohta. Damianus räägib oma raamatus masturbatsiooni neljast alaliigist ja nõuab vaimulikele selle eest raskeid karistusi. Paavst annab Petrus Damianuse raamatule oma aprobatiooni, kuid keeldub kinnitama karistusi, mis on tema arvates liiga ranged.

Eriti vihaseks võitluseks selle nähtuse vastu läks reformatsioonjärgsel perioodil. Näiteks avaldas kalvinist Tisso terve raamatu

haigustest, mille põhjustajaks oli tema arvates masturbatsioon. Raamat ei jätnud mõju avaldamata ka katoliiklikele ringkondadele. Viimane apostelliku pealinna seisukoht on dokumenteeritud Püha Officiumi 1929. aasta 24. juuli dekreedis, kus keelatakse masturbatsioon kui arvatav ravimenetlus blennorrhoea vastu.

Doktor Dominian teeb masturbatsioonist juttu kahel korral, käsitledes masturbatsiooni seoses noorukiea ja teisel abieluprobleemidega.

Noorukiea kohta ütleb ta:

"Seksuaalsuse osas tähendab see otsimiste ja leidmiste aega, mitte ilmtingimata sugulise aktiivsuse perioodi. Väga sageli saadakse seksuaalsusest esimest aimu masturbatsiooni abil. Varasematele generatsioonidele põhjustas masturbatsioon hirmu ja moraalselt süütunnet. Paljud poisid tajusid patu tähendust pärast puberteeti esimest korda pihitoolis, kus nad tunnistasid oma masturbeerimist. Katoliiklik mõtlemine ja bioloogiale tuginev seksuaalmoraal näevad masturbatsioonis eksimust. Seksuaalne nauding leiab sel juhul aset väljaspool abielu ning seemnevedelik ei jõua tuppe.

Moraaliteoloogid on juba mõnda aega leevendanud selle patu ranget tõlgendamist noorukite teadmatus ja piiratud valikuvabadusega, mistõttu nad ei mõistvat niisuguse teo halbu tagajärge. Minu raamat "Proposals for a New Sexual Ethic" baseerub varasematele uurimustele seksuaaleetika alustõdede nihkumisest bioloogiliselt vaateviisilt armastusele kahe inimese vahel. Seal näitan, et **noore inimese masturbatsioon ei ole patt**. Paljud moraaliteoloogid on iseseisvalt jõudnud sama seisukohani. Mitte miski ei ole hiljem muutnud minu veendumust. Noor inimene tutvub seksuaalsusega puberteedis ja noorukieas. Sellel arenguastmel tahetakse selgust saada, mil viisil inimene võib olla seksuaalne olemus. Ei inimese arengu ega ka seksuaalmoraali seisukohast pole mõeldavad arutlused sel ajal võib-olla kogetavatest seksuaalaktidest. Nooruk tutvub aegamisi oma seksuaalsusega, ning üks abivahend selleks on masturbatsioon.

Kuigi ma ei näe midagi laiduväärset nooruki masturbeerimises, tunnistan selle selgelt erinevaks suguahtist, mille puhul osaleb ka teine inimene. Oleme ju täheldanud, et noorukiea juurde kuulub oma seksuaalsuse avastamine ja selle võimalustekohane mõistmine, nii et inimene suudab hiljem sõlmida armastussuhte, millega käib kaasas suguelu. Kuigi suguaht ongi tehniliselt võimalik, ei ole see antud arenguastmel otsustarbekas. Nõnda siis ei rajane minu vastus esmajoonel bioloogiale, ehkki pean täht-

saks, et lapsed ei sünniks, kui puuduvad hoolitsemisvõimelised vanemad."

Täiskasvanute puhul:

"... Teine lahendusvõimalus on suguuhte vältimine nii, et orgasm tekib kas spontaanselt või kutsutakse see ise esile. **Sellest vahendist on olnud palju abi, kuigi ristiusk ei pea seda lubatavaks ning mõistab masturbatsiooni ebamoraalse toiminguna hukka. Halvakspanu põhjus peitub bioloogias: seksiga peab alati kaasnema paljunemisvõimalus ning masturbatsioon takistab seda.** Seda arusaama ei jaga praegu enam kaugeltki kõik moraalteoloogid, ning samaste hulka loen ka iseennast. Suguuhte vältimine spontaanse või ise esilekutsutud orgasmi abil on tõenäoliselt kõige levinum seksuaalkäitumise vorm. See jääb kaugemale maha ideaalsest olukorrast, sest me oleme juba tõdenud, et inimese seksuaalsetel tarvetel on sügav isikuline tähendus. Seks iseendaga on alati kogemuslikult puudulik.

Kolmandaks võimaluseks on seksuaalne enesedistsipliin. Siin on oluline jääda realistiks. **Kontroll oma seksuaalsuse üle ei ole nii lihtne, nagu mõned kristlased püüavad veenda, aga ka mitte nii võimatult raske, nagu annab mõista ühiskondlik suhtumine.** Inimese personaalne psüühiline ja füüsiline potents juhib teda orgasmi tulemusel tekkiva lõdvestuse suunas. Meie ühiskond lisab juurde sisemist survet, ärgitades üha uusi seksuaalfantaasiad. See levib üha enam. **Seksuaalne enesedistsipliin ei ole kunagi hõlbus, kuid see muutub kergemaks, kui seda võimalust kaalutakse ja üritatakse teoks teha.** See muutub hõlpsamaks ka siis, kui inimene tunneb sügavat armastust teise inimese vastu ning see armastus annab põhjenduse enesekontrolliks."

Ülaltoodud lõikudest saab selgeks, et Dominian ei karda minna vastuollu mitte üksnes kirikuga, vaid ka teatud määral iseendaga. Absoluutse kindlusega väidab ta, et laste masturbatsioon ei ole patt, kuid möönab teisel, et kontroll oma seksuaalsuse üle on võimalik, *siis kui seda võimalust kaalutakse ja üritatakse teoks teha*. Siit järgneb küsimus: kui seksuaalset enesedistsipliini, antud juhul täpsemalt enesepiiramist, on vaja mitte ainult abielututel vaid ka nendel, *kellel armastus teise inimese vastu annab põhjenduse enesekontrolliks*, kas poleks siis

õigem kasvatada selles vaimus ka oma lapsi, ootamata et need täiskasvanuks saades peavad omaenda kogemuste varal jalgratta leiutama?

Kurjuse ja patu osa seksuaalsuse olemuses

Miks hakkasid Aadam ja Eva pärast pattulangemist häbi tundma? Miks peitsid nad end Jumala eest, miks tundsid nad end alasti olevat ja tegid endale viigilehtedest "põlled"? Kas mitte sellepärast, et kurjuse tundmine (heast olid nad ju teadlikud ennegi) oli istutanud kurjuse nende südamesse, ja nad tundsid end seetõttu kaitsetuna teineteise pilkude eest? Häbitunne oli ju lihtsalt alateadlik enesekaitse uue tundmatu ees, võimaluse ees, et keegi võib sinu nõrka kohta kurjasti ära kasutada. Siin me puutume kokku hirmuga sõltuvusesattumise ees millestki, mis ei ole ei inimesest ega Jumalast, kus inimene tunneb end sunnituna tegema midagi niisugust, mida ta õigeks ei pea. Vana Testament toob meile hulga näiteid seksuaalsuse kuritarvitamisest, ja ka seadused, mis on sellele vastukaaluks - vägistamise ja abielurikkumise eest karistatakse surmaga.

Uues Testamendis keerab aga Jeesus pingul olevat kruvi veel rohkem pingule: "Igaüks, kes naise peale vaatab teda himustades, on temaga abielu rikkunud oma südames." (Mt 5,28). Jeesuse endaga seoses ei räägi evangeeliumid meile millestki, mis viitaks seksuaalsusele. Maarja Magdaleenasse, keda seitsmekümne aastate algul laineid löönud rockooperis "Jesus Christ Superstar" talle pruudiks pakutakse, suhtub Jeesus kindlameelse isalikkusega.

Miks aga pidid Tema jüngrid praktiliselt oma abielust loobuma, käima ühes Temaga ja olema oma perekonnast eemal? Miks ei abielunud apostel Johannes ja apostel

Paulus kunagi? Põhjus ei olnud siin bioloogias, vaid milleski enamas. Armastus teise, vastassugupoolde kuuluva inimese vastu on kahtlemata kaunis, kuid kas armastus Jumala vastu, keda tuleb ometi armastada üle kõige, ei peaks olema midagi veelgi ülevamat? Kas on olemas armastust, mis ei nõuaks ohvreid? Miks räägib Uues Testamendis armastusest kõige rohkem just abielutu Johannes? Miks suudab samuti abielutu Paulus teha üksinda rohkem ära kui kõik teised apostlid kokku?

Oletagem, et masturbatsioon ei ole patt, kuid püüdkem seda oma peas kokku panna niisuguste isikutega nagu Jeesus, Johannes, Paulus... Võibolla pole masturbatsioon nn raske ehk surmapatt, kuid sellega, et *masturbeerimises pole midagi laiduväärset*, ei saa kuidagi nõus olla - ja sugugi mitte ainult sellepärast, et soojätkamine on siin välistatud. Kui seksuaalsuse aluseks pole bioloogia, vaid armastus - nagu doktor Dominian ise väidab - pole masturbatsioonile kui ühele seksuaalnarkomaania liigile mingit õigustust peale inimese nõtruse. Nõtrusest tulenevad patud saab kahetsuse kaudu andeks, kuid laiskuse ja soovimatuse tõttu sissejuurdunud pattudest tekib oht inimese igavesele õndusele.

Väikelapse ja nooruki seksuaalsus

Vahel ärkab inimese seksuaalsus juba väikelapseeas, sageli just siis, kui laps on tihti haige ja peab palju aega voodis veetma. Selles eas saab patutundmine ärgata ainult vanemate reaktsioonist. Kui vanemad näevad last tegevat midagi kummalist ja väljendavad selle peale oma jahmatust, taipab laps välkkiirelt, et edaspidi tuleb oma avastust varjata.

Murdeikka jõudnud noorukiga on teisiti. Oma seksuaalsuse avastanud nooruki olemuses valitseb tun-

netesegadus. Ühelt poolt kihutab teda tagant soov olla võimalikult täiskasvanum, teiselt poolt näeb ta, et mida täiskasvanumaks ta saab, seda rohkem tekib valdkondi, milles saab ta kedagi enda huvides ära kasutada. Tegelikult on nooruk palju kaitsetum kui ta ise suudab taibata, sest põhimõtteliselt on tema organism võimeline sigitama või sünnitama kedagi, keda ta pole suuteline iseseisvalt elus hoidma, inimeseks kasvatamisest rääkimata. Kuid tunne iseenesest töötab naudingut, ja kui noor inimene avastab menetluse kuidas sellele - algul ilma partnerita - järele anda, hakkab ta pikapeale aru saama, mida võib kurat teha inimesega, kes talle sõrme annab. Pärast esimest korda hakkab nooruk tahtma veel. Algul ta ei pruugi aimatagi, millega tal on tegemist, kuid varsti hakkab ta sellest aru saama. Mingisuguseid vanematepoolseid näpuviibutamisi polegi tarvis selleks, et nooruk oma kalduvuse olemust tunnetaks. Noor inimene saab aru, et temas ärganud seksuaalsus pigem valitseb teda kui tema seda. Mõnutundele järgneb loid, tahtetu olek, justkui pohmell pärast ohtrat alkoholitarbimist, ja see tekitab hirmu, et äkki on masturbatsioonis tema füüsilisele või vaimsele tervisele midagi kahjulikku. Paljud noorukid avastavad selle täiesti iseseisvalt, ja arvamus süveneb sedamööda, kuivõrd pinnapealselt suhtuvad tema ebalevasse hoiakusse vanemad. Tihti aitavad hädast välja eakaaslased või koolides tehtav selgitustöö, kuid vanemad on sellega kaotanud kindlasti suure osa oma lapse usaldusest, kui nad on jätnud ta oma murega praktiliselt isevoolude minema.

Nii või teisiti: mida hiljem noor inimene oma seksuaalse mina avastab, seda küpsem on ta seda nähtust mõistma osana inimese eneseavastamisest teise inimese suhtes, ja mitte pelgalt naudigu tekitamise vahendina.

Lapse ja nooruki seksuaalsus on väga delikaatne probleem, mis välistab tüüplahendused. Iga noort inimest tuleb vaadelda tema enda iseloomust, temperamendist, intellektuaalsest arengust, huvidest ja kalduvustest lähtudes. Kuid ettevootus ei tohi muutuda passiivsuseks ja ajaga kaasaskäimine etteruttamiseks; lapsele ei tohi rääkida seksuaalsusest enne, kui ta ilmutab märke selle avastamisest, kui see on aga toimunud, tuleb teda julgustada sellest rääkima.

Täiskasvanu seksuaalsus

... kujuneb välja inimese temperamendist ja psüühilisest tasakaalust, mille püsimine või puudumine on enamasti tingitud lähema elukeskkonna mõjust. Niisiis kõik algab ikkagi noorpõlves: noorpõlves saadud traumad võimenduvad, nii nagu ka elamused, mis on õpetanud inimest kasvama suureks mitte harjumuste, vaid mõistuse poolest. Viimasel juhul ei lepi inimene enne, kui ta on oma seksuaalsuse väljendamiseks leidnud partneri, kellega ta soovib siduda oma elu.

Paraku on midagi nurja ajada ja ära lõhkuda alati kergem kui korras hoida ja üles ehitada. Lisaks kõikvõimalikele eksiteedele - kõlvatusele, abielurikkumisele ja homoseksuaalsusele - on inimese kõlblust ohustamas ka masturbatsioon. Kui inimene on seksuaaleluga harjunud, valmistab partneri puudumine teatud aja möödudes talle lausa füüsilist piina. Masturbatsioon ei ole sugugi ainult noorukite probleem, vaid see võib kujuneda haiguseks ja saata inimest kogu eluaja.

Katoliku kiriku uus katekismus masturbatsioonist (KKK 2352)

“Masturbatsioon on suguorganite tahtlik ärritamine eesmärgiga kutsu-

da esile sugulist naudingut. "On tõsiasjaks, et kiriklik õpetusamet on oma pika ja ikka samadelt alustelt lähtuva traditsiooni järgi - nii nagu ka usklike kõlbelised tõekspidamised on alati kinnitanud - arvanud masturbatsiooni tõsiseks eksimuseks," sest "vabast tahtest lähtuva seksuaalsuse tarvitamine väljaspool normaalset abielusuhet - ükskõik mis selle motiiv ka poleks - on vastuolus seksuaalsuse eesmärgiga". Kui keegi otsib sugulist naudingut, millel puudub "kõlbelisest korrast nõutud suhe sugupoolte vahel, nimelt see suhe, mis kujutab endast otseses mõttes andumust ja ka tõelist inimlikku viljastumist, mis realiseeruvad tõelises armastuses". (Usudoktriini Kongregatsiooni deklaratsioonist "Persona humana" 9).

Selleks, et läbikaalutult hinnata kõlbelist vastutust, mida kannab igaüks, kes kõnesoleva teo on teinud, ja anda pädevat hingeoidlikku nõu, tuleb arvestada afektiivse ebaküpsuse, sissejuurdunud harjumuse jõu, hirmuseisundi ja teiste psüühiliste ja ühiskondlike faktoritega, mis moraalset süüid vähendavad või selle hoopis olematuks muudavad."

Mõni sõna kommentaariks Dominiani olematule tsölibaadikäsitlusele

Munkluse idee pole kristlaste leiutis, see on tuntud ka idareligioonides, kus nähtus on kestnud praktiliselt sama kaua kui kultuur selle sõna tõsisel mõttes. Ja siit küsimus: kuidas võib vabatahtlikkusel põhinevates organisatsioonides püsida üks "anomaalia" nii kaua? Miks pole nad kõik loobunud ja abiellunud?

Rooma-katoliku kirikus prevaleerib tsölibaadis elav vaimlikkond juba VII sajandist alates. Peaaegu miljardist katoliiklasest elab jumalale pühendatud abielutuses - kui piiskopid, preestrid, mungad ja nunnad kokku arvata - üle ühe 1,3 miljoni

inimese. Auväärt doktor Dominiani jaoks pole neid vist olemas, või on nad kõik tema meelest käsiümlejad, ehk siis peavad armukesi. Kui nii arvaks Venemaalt pärit ateismi-professor, oleks see arusaadav, kuid tegemist on inimesega, kes on katoliiklane vabas maailmas! Aga kuidas teisiti seletada tõsiasja, et käsitledes inimese seksuaalsuse kõiki tahke ja isegi hälbeid, vaikib Dominian tsölibaadi olemasolu lihtsalt maha.

Seksuaalsus ei ole võrreldav söömise või joomisega, ilma milleta inimene ei saa elada. Oma seksuaalsuse valitsemine on üheks proovikiviks inimese teel täiuslikkusele, sest tegelikult läheb seda tarvis mitte ainult abielututel vaimulikel, vaid kõigil, ka abieluinimestel.

Oleks väga kahju, kui rooma-katoliku kirikus kaoks vaimulike üldine tsölibaat. Kiusatusterohkes tänapäeva maailmas köietantsimine teeb eriti just kogudusevaimulike elu küll raskeks, kuid just see raskus päästab nii mõnegi neist vindumast endaga rahulolevaks "kutsutud ja seatud jumalasalaseks", kes teeb tükitööd. Lisaks sellele on abielututel vaimulikel hindamatu panus noorsoo kõlbelisel kasvatamisel, sest kui noorel inimesel on seksuaalseid kiusatusi ja ta nende vastu abi otsib, oskab tsölibaati pidav vaimulik talle nõu anda mitte ainult loetud raamatute põhjal.

Küsimus on kõrgemas inimväärikuses

Masturbatsioon on alati olnud ja jääb häbiasjaks, see alandab inimese kõrgemat inimväärikust, sest kõlbeline laitmatus lisab inimesele piirulukorras nii vajalikku tasakaalu ja vankumatust ning on samal ajal inimese kõrkuse indikaatoriks. Kui kiusatused lähevad liiga tugevaks, tuleb otsida põhjust oma elurütmist,

oma harjumustest - kuivõrd valitseme oma pilku, kuidas planeerime oma aega, valime seltskonda. Kui kiusatused kaovad, tuleb jälgida oma uhkust, sest kurat ei püüa selle inimese sõrme, kes tal kõrpidi pihus on. Siia kuuluvad ka jutud nn "energia sublimeerimisest", sest need räägivad asja olemusest teatud mõttes mööda ja tekitavad vale, uhkust kinnitava psühhotehnika.

Kokkuvõtteks

Inimkond ei saa leppida ainult kümne käsu üksühese järgimisega. Ikka leidub neid, keda valdab uudishimu teada saada, mis juhtub siis kui minna vastassuunas. Imerohu selle uudishimu vastu ei ole, ja paljude asjade puhul ei lepi inimkond enne, kui ta on endale oma vigade kaudu mõneks ajaks kõik puust ette teinud. Igal teadlasel on oma valdkond, mida ta hästi tunneb, kuid ka kiusatus rääkida asjadest, milles tema teadmised ja kogemused on puudulikud.

Jack Dominiani raamatu "Armastus ja usk" vooruseks on tema süvenemine abieluprobleemidesse, mida autor abieluinimesena hästi tunneb, ja tema kriitika, mis on suunatud kiriku käesoleva aja moraaliõpetusele, kui viimane ei paku mõnede abieluküsimustele ammen-davat vastust. Muudes küsimustes jõuavad tema emotsioonid ja ilmne allajäämine nn "vähemuste diktaatori" ajupesule tihti argumentidest ette.

Siit ka väike kokkuvõttev nõu- anne lugejale: moraali küsimusi käsitleva kirjanduse puhul tuleb olla alati ettevaatlik, tunda ära autori tugevad ja nõrgad küljed, et me annaksime endale aru, miks ja mis-suguse õpetuse me omaks võtame.

Toimetaja

Armastus ja usk

Inimese seksuaalsus uuest vaatenurgast

Jack Dominionian

6. ABIELU-EELSE SEKSUAALKONTAKTID

Suguühtele on omased mitmed tunnusjooned. See on akt, mida iseloomustab orgasmini kasvav füüsiline erutus, tugev naudingutunne ja lõdvestumine. Kui peenis viiakse tuppe, satub sinna ka seemnevedelikku ning tekib rasestumise võimalus. Ühtlasi on tegu kahe inimese, mehe ja naise ühekssaamisega, mille juurde kuulub armastus. Lääne ühiskonnas mõistetakse selle all kohustust, püsisuhet ja truudust. Psühholoogia keelt kasutades tähendab see, et armuühites inimesed tunnevad, kuidas nende suguelundid kõnelevad isikulisest armastusest. Suguelundite kokkupuude muutub iseenda andmise sümboliks ning kaks inimest kogevad täielikus andumuses teineteise omaks saamist. Seda toetavad väljendid nagu: "Oled mulle kõige tähtsam inimene", "Tahan, et oleksid tähtsaim inimene minu elus", "Austan sind tähtsaima inimesena mu elus". Kui need paljuütlevad, sügavaimast hingepõhjast esilekerkivad mõtted lahutatakse suguaktist, kannatab selle all inimese terviklikkus.

Seksuaalmoraal taotleb, et inimene suudaks suguaktis väljendada

kõiki tõelisi ja sügavaid tundeid. Naudingul on siin oluline koht, ning ühiskond ja religioon peaksid seda aktsepteerima. Ristiusk olnud kõige ettevaatlikum suhtumisel naudingusse, ning on pidanud seda võrdseks loomade instinktiivse käitumisega. Siin on kristlus eksinud. Naudingul on tähtis roll suguaktis, see on Jumala and ning mõeldud armastuse ja inimestevahelise suhte kindlustamiseks. Seda tuleb edasi arendada ja ülistada, nii nagu Piibel teeb seda Ülemlaulus.

Suguühitega käib kaasas ka rasedus. Nagu juba nägime, on katoliku kiriku seisukoht siin väga järsk. See nõuab, et iga vahekord jätaks võimaluse uue elu sigitamiseks. Seoses sellega on keelatud rasestumisvastaste vahendite kasutamine.

Ühtimisel asetleidva kahe inimese ühekssaamise sügavaks üldnimelikuks tunnusjooneks on, et sellest aktist kujuneb armastuse sümbol. Sõna "armatsema" tähendab nimelt suguühet. Kui ühiskond tahab suhtuda suguelusse õiglaselt, peab ta arvestama seksuaalaktiga kaasnevat väärtuste hierarhiat ning saavutama oma liikmete heakskiidu nende väärtuste suhtes, sest need kuuluvad inimese kui terviku juurde.

Väärtuste hierarhia kulminatsiooniks peab kujunema isikuline tahk. Suguakt annab edasi armastuse sõnumi selles osalevate inimeste tähendusest teineteisele nende armastuse kasvuprotsessis. Suguühite personaalset olemust ei saa asendada millegi muuga. Ristiusk käsitleb seda kahe inimese ühekssaamisena armastuses. See omakorda iseloomustab seda, mida me teame ühekssaamisest kui inimesi ühendavast sidemest ja ühtekuuluvusest. Armastus, mida kaks inimest tunnevad teineteise suhtes, on ülim väärtus, ja seda tuleb austada.

Teine asjaomane väärtus seisneb selles, et seksuaalakt võib viia rasestumiseni. See annab tagatise elu jätkumiseks meie maailmas. Nagu ma näitan abielu käsitlevas 8. peatükis, on see suguküpse eaga liituv püsiomadus. Samas leidub tõendeid, mille järgi eksistents inimesena ja Jumala tahte teostamine siiski ei eelda, nagu peaks iga suguakt looma paljunemisvõimaluse. Minu arvates peaks tohtima kasutada rasedusvastaseid vahendeid, kaitsmaks kahe inimese vahel valitseva armastuse ülimat väärtust.

Kolmas väärtus seisneb naudingu pakkumises. Suguakti võib taot-

leda hedonistlikus mõttes orgasmi saamise eesmärgil, unustades selle personaalse külje ja avatuse soojätkamisele. Huvi hedonistliku vaateviisi vastu on tugev, ning pole kahtlust, et rasedusvastased vahendid on avaldanud sellele soodsat mõju. Pädeva vastusena ei tule kõne alla seksuaalse naudinguga või rasedusvastaste vahendite hukkamõistmine, vaid noorte õpetamine nii, et nad mõistaksid suguühete personaalset väärtust.

Kindlasti on neid, kes väidavad, et eelpool esitatud väärtuste hierarhia ei ole üldkehtiv. On olemas ka teisi väärtusi, mille kaudu jõutakse juhuslike suguliste kontaktideni. Esimene neist ütleb, et suguühete näitab inimese küpsust. Lapsed ei astu teineteisega sugulisse vahekorda, küll aga täiskasvanud. Suguühete astunud noor inimene on pandud seda uskuma. Noored mehed ja naised peavad säärase vaateviisi survele suguakti hädavajalikuks, et tõestada oma täiskasvanuksaamist. Hiljem võivad nad oma teoga kiidelda ning loota, et see toob neile austust ja tunnustust. Kiusatus niimoodi käituda on suur, kuid selle kaudu pole mingil kombel võimalik iseloomustada inimest tervikliku olendina. Suguakt on palju rohkem kui sotsiaalse väärtuse mõõdupuu. On palju muid tegureid, mis näitavad inimese jõudmist lapsepõlvest täisikka, nagu 5. peatükis võisime täheldada. Need, kes peavad suguakti täisealisuse tunnuseks, ei taha aru saada, et psüühilises mõttes on tegemist teatud inimese väljavalimisega. See akt on selge viide, et "just see mees" või "nimelt too naine" astub "minuga" armuühete. Seetõttu ei saa pidada õigeks, kui suguühete peetakse lihtsalt kiiduväärseks saavutuseks, millega sõpraderingis tunnustust leida.

Eriti just noored mehed väidavad, et suguakt tähendab vallutamist, nimelt mehelikku vallutamist. Mehes nähakse kütti, kes otsib või-

malusi naise vallutamiseks. "Macho"-kujutlusel või siis mehe hindamisel kõrgemaks sugupooleks võis olla teatav tähendus inimkonna arengu algfaasis. Sugupoole võrdõiguslikkuse ajastul ei oma säärane suhtumisviis enam mingit tähendust.

Järgmine põhjus on, et tütarlaps pakub end tasuta tähelepanu eest, mida poiss talle osutab. Oletatakse, kuigi seda ei öelda avalikult välja, et poiss võiks eitava vastuse puhul hakata vaatama teisi tüdrukuid. Siiski on tütarlapsel palju teisi tänamisvõimalusi selle eest, et teda kutsuti koos õhtut veetma. Suguakt on selleks sobimatu temaga kaasneva ülisuure personaalse tähenduse tõttu.

Üks vastuväide on, et kuigi suguühete kaheldamatult ongi personaalne väärtus, ei ole see nii tähtis ega näita teatava inimese valimist elukaaslaseks, nagu võib-olla algselt oli mõeldud. Suguakt ei tähenda midagi muud kui vaid huvi teise inimese vastu, ning sel ei ole tähtsust püsiva ja stabiilse partneri väljavalmise või truuduse seisukohast. Pole kahtlust, et mehed ja naised suhtuvad suguakti erinevalt, ehkki leidub erandeid. Mehed rõhutavad füüsilist külge ning peavad personaalset väärtust vähemtähtsaks. Nende meelest väljendab orgasmiga peaaegu alati kaasnev naudingutunne vaid juhu kontaktis osaksaanud kogemust, millel puudub minevik ja tulevik. Tegemist on ajutise armastusega. Naine võib saada orgasmi või seda üldse mitte kogeda. Asjaolu, et mees annab talle iseenda, omandab isikulise tähenduse ning seostub kiindumuse ja armastusega. Ta võib nautida ühtimist füüsilisel tasandil, kuid kogemus ise on selgelt personaalsem ning selle juurde kuuluvad püsivus, usaldus ja tulevikule mõtlemine. Kahtlemata kuuluvad juhu kontaktid rohkem meheliku käitumise juurde. Naised on tunduvalt teadlikumad oma võimalustest ja vajadusest püsiva ja turvalise suhte järele, kuigi ka siin tuleb ette erandeid. Leidub

naisi, kes kinnitavad, et juhuslikud sugulised kontaktid pakuvad neile rahuldust, ning on mehi, kes otsivad sel teel kiindumust. Tuleb meeles pidada, et seksuaalvahekordadega käib loomupäraselt kaasas kalduvus otsida armastust kahe inimese üheksaamisest. Kui see asjaolu unustatakse, alahinnatakse selle toiminguga väärtust.

Eelpool tutvustatud materjalist võib järeldada, et suguakti ja moraali tähendus võib olla eri inimeste jaoks erinev. Traditsioonilise kristliku arusaama järgi tähendab abielule eelnev suguelu hooratööd ning seetõttu tuleb sellest loobuda. Tegelikult ei ole asi nii. Märkimisväärne erinevus seisneb selles, kas suguühete toimub juhu kontakti raames või siis, kui paari seob ustav ja truudus. Seda erinevust märgatakse praegu üha selgemini, ning ristiusu arusaam, mille järgi mingit erinevust ei ole, jääb puudulikuks. Moraaliteoloogide viimasel ajal avaldatud uurimustes on juba hakatud tähelepanu pöörama erinevusele nende kahe nähtuse vahel. Oma raamatus "Proposals for a New Sexual Ethic" olen kirjeldanud abielu-eelse seksuaalvõimelikkuse skaalat juhu kontaktidest prostituutidega kuni suguaktini oma mõrjsjaga ööl enne laulust. Igaüks märkab erinevust, mis valitseb nende asjade vahel.

Juhuslik seks

Need, kes kaitsevad seksi naudingut pärast, mida see pakub, või mingil teisel varem mainitud põhjusel, püüavad veenda ühiskonda, et seks on alati lubatud ja õige. Siin esiletõudud seletuse alusel see ei ole nii. Lühidalt iseloomustades on suguakt kolm omadust, mis põhjustavad naudingut: see vabastab füüsilisest pingest, avab võimaluse soojätkamiseks ning tähendab kahe armastava inimese üheksaamisest. Teise, ja eriti kolmanda tunnuse kõrvalejätmine

tähendab, et kõne all on inimlike väärtuste selge kuritarvitus.

Juba igiammustest aegadest saadik on tehtud katseid muuta suguühe ainuüksi naudingut pakkuvaks toiminguks. Fakt, et niisugune mõtviis ei ole kunagi muutunud üldkehtivaks, kinnitab suuresti, et sugulisel vahekorral on naudinguefektist tähtsamaid omadusi. Soojätkamisel on asendamatu väärtus ja ainult nauding ei anna küllaldast alust suguakti tervikliku tähenduse avamiseks. Inimlikust seisukohast on suguühe kahe inimese üheksaamise sümbol ja töötlus, võimalus anda oma elu teise eest, armastuse ja iseenda loovutamise märk. Need faktorid on nii olulised, et vajavad püsivust, usalduslikust ja tulevikku suunatud kindlustunnet. Kõigi nende võimaluste teostamine eeldab abielu olemasolu.

Nagu juba nimetatud, peab immuunsupuudulikkusevastane selgituskampaania vastuvõetavaks juhuslike seksuaalkontakte ja mitmeid ajutisi suhteid. Kuna see tähendab terviseriski, soovitatakse kampaania raames kondoomi kasutamist. Need juhtnöörid on puudulik vastus ühiskonnalt, kes ei suuda tõeliselt vastutada oma liikmete heaolueest. Praegu on ülimalt oluline, et teabehendid, koolid ja kodud hakkaksid õpetama seksuaalsuse põhiolulist. Need, kes teevad otsuseid, on lapse-meelsed, kui arvavad et immuunsupuudulikkusest saab jagu, lahutades teineteisest inimlikud põhiväärtused ja moraalsed arusaamad juhuslikest seksuaalkontaktidest.

Suguühe enne abielu

Üks küsimus, mida mulle loengute ajal kõige sagedamini esitatakse, puudutab ühist kooselu ja suguühet enne abielu. Nii ühine kooselu kui ka suguühend enne abielu näitavad lääneriikides üldist kasvutendentsi. Ühe Inglismaal korraldatud küsitluse andmetel nende naiste hulgas, kes

abiellusid aastatel 1956-60, 1961-65, 1966-70 ja 1971-75, esines abielu-eelseid seksuaalseid suhteid vastavalt 35, 47, 61 ja 74 % ulatuses. Nende naiste seas, kes elasid juba enne abiellumist oma tulevase mehega koos, olid vastavad arvud 1, 3, 3 ja 9 %. Kooselu kestis küsitluse järgi suhteliselt lühikest aega: 26 % olid elanud ühes vähem kui kolm kuud, 15 % kolm kuni viis kuud ja 24 % rohkem kui kuus kuud ja vähem kui aasta, ca 20 % üks kuni kaks aastat ning ülejäänud 15 % kolm aastat või veelgi kauem.

Uus käitumisjoon on kerkinud esile viimaste aastakümnetega. Seda võib seletada mitmel viisil. Need, kes suhtuvad hukkamõistvalt kõigesse, mis on muutunud viimase veerandsaja aasta jooksul, usuvad et sugulised kontaktid ja kooselu enne abiellumist annavad märku meie ajastu moraalsest allakäigust. Teiste arvates on põhjuseks raskused korteri muretsemisel ja majanduslikud asjaolud. Need seigad siiski ei selgita piisavalt kõnealust nähtust.

Kuna tundub tõenäoline, et sallivus suguakti suhtes on avardunud ka suhetele enne abielu sõlmimist, siis minu arvates püüavad noored niisuguse kooselu abil takistada abielu purunemist tulevikus, õppides nii teineteist enne abiellumist paremini tundma. See on mõistetav, sest ühiskond ei ole võtnud midagi ette abielulahutuste kasvutendentsi tõkestamiseks. See, kas kooselu ka tegelikult aitab ära hoida võimaliku abielulahutust, on juba omaette küsimus. Abielu purunemise põhjused on erinevad ning neid kõiki ei ole võimalik alati ette näha. Kindlat seisukohta ei saa esitada seni, kuni mingi küllaldaselt fundeeritud sotsioloogiline uurimus suudab tõestada, kas abielude purunemise osas on märgatavat erinevust eelnevalt üheskoos elanud paaride ja ilma selleta abiellunute vahel.

Käsitledes abielu-eelsete suguliste kontaktide moraali, tuleb teha

vahet juhusliku seksi ja usaldusliku sõprusuhte vahel. Teisel juhul langeb raskuspunkt suguühte personaalsele väljundile ning selle kõige olulisem inimlik väärtus jääb püsima. Siit lähtub küsimus, mida noored korduvalt esitavad: "Miks üldse peab abielluma? Mida uut annab abielu pühitsemine juba praegu kogitud suure armastuse kõrval?" Austades nii abielu pühitsemist kui ka abielu-eelseid seksuaalseid suhteid, tuleb siiski märkida, et tingimused ja eluolud muutuvad. Lubadused ja isegi kihlused võivad puruneda. Peab rõhutama, et seksuaalsuse erilaadseid nüansse võib märgata nii juhusliku seksi kui ka püsisuhte raames. Niisamuti on lubadused erineva iseloomuga. Mistahes kokkulepet ei saa võrrelda abieluga, kus inimese eksistentsi fundamentaalsed väärtused omandavad tõelise tähenduse.

Armastusele avaldab veelgi tugevamat mõju abielu pühitsemise sotsiaalne mõte: enda sidumine püsisuhtega, ühtekuuluvustunne, laste saamine ja nende kasvatamine. Me vajame rohkem, kui seda pakub kahe inimese ühtimine, sest igapähele meist on ka oma sotsiaalne tahk. Otus püsisuhte kasuks armastuse ja perekonna rajamise nimel on ühtaegu nii sotsiaalne kui ka kahe inimese vaheline isiklik küsimus. Selle õnnestumiseks läheb tarvis ühiskonna tuge ja kaasabi. Valdaval osal abielust (abikaasade ülesanded ja kohustused, varanduse jagamine) on ka sotsiaalne külg, millega puututakse kokku abielu purunemise korral.

Abielu pühitsemine, mille tunnustajateks on kogukonna liikmed, sugulased ja sõbrad, annab kahe inimese armastusele teatud tagatise. Ristiusu käsitluse kohaselt on abielu sakrament, kuid seda ei vahenda mitte preester, vaid seda sakramenti jagavad teineteisele abielupooled ise. Preester ja tunnustajad annavad kiriku ja ühiskonna esindajatena kinnituse abielupaari poolt võetud vastastikusele kohustusele.

Kõigest eeltoodust võib järeelda, et püsisuhtes elavate inimeste vahel kujuneb suguaktist terviklikum, õigem ja tasakaalustatum toimimine. Arvestades inimlikke nõrkusi, on suguühete ideaalne koht säärase püsisuhte raamides, mis on kinnitatud abielu pühitsemisega.

Seksuaalsed vajadused

Tulen tagasi asjaolu juurde, millele mõned kriitikud võivad tähelepanu juhtida. See puudutab nimelt abielu eelset kõlblust. Võib väita, et pole piisavalt juureldud fakti üle, et inimesed on seksuaalsed olevused ning neil on vajadus rahuldada oma instinkte. Sellest lähtudes oleks kõlbliselt õige, kui abielu sõlmitaks varsti pärast puberteediiga. Seda põhimõtet on võimalik järgida, kui silme ees seisab tõeline eesmärk. Hea näite pakuvad need, kes on andnud abielust loobumise tütuse.

Mainitud ideed ei saa niisama lihtsalt kõrvale heita. Uurimused näitavad, et kui soovitakse, et abielu kestaks 50 või enam aastat (muidugi kui inimesed osutuvad nii pikaealisteks) ei maksaks seda sõlmida enne 25. eluaastat, mil inimene on teatud määral saavutanud sotsiaalse, emotsionaalse ja seksuaalse küpsuse. Enne kahekümnendat eluaastat sõlmitud abieludel on kalduvus kergemini puruneda kui neil püsisuhtel, mis sõlmitakse hiljem.

Kuidas lahendada seda probleemi? Universaalset lahendust ei ole veel keegi suutnud välja mõelda, kuigi erinevates ühiskonnatüüpides kõikjal üle maailma on seda üritatud. Kuna mehel on suurem vajadus vabaneda seksuaalsest survest, on ühe võimaliku abivahendina soovitatud prostitutsiooni: naised pakuvad raha eest oma keha. Neil naistel oli varem ja on ka tulevikus halb maine, kuid just nemad on päästnud traditsiooniliselt teiste naiste au. Niisuguse vahendi vastu tuleb minu veendu-

muse järgi raevukalt võidelda. Miks peaksid mõned naised majanduslikel põhjustel võtma enda kanda niivõrd alandava rolli? Väidetakse, et naised ei sunni keegi prostituudiks hakkama, et nad valivad selle ameti vabatahtlikult. Kõik prostitutsiooni käsitlevad uurimused on näidanud, et säärane arusaam on ekslik. Naised satuvad vildakale teele mitmesuguste majanduslike ja psüühiliste põhjuste tulemusel. Neil ei ole olnud täit valikuvabadust. Nagu teisi seksuaalseid vähemusi, nii ei ole ühiskond kunagi heaks kiitnud ka seda väikest naiste ja veel väiksemat meeste rühma. Neid on kasutatud ära, ja kasutatakse üha uuesti, ning mitte keegi ei näi hoolivat sellest, mis nendega tegelikult sünnib. Kontakt prostituudi ja tema kliendi vahel on inimsuhte hulgas kõige madalama väärtusega. Kuigi ühiskond püüab prostitutsiooniga leppida, ei saa see mingil juhul pakkuda meie probleemile õiget lahendust.

Teine lahendusvõimalus on suguühete vältimine nii, et orgasm tekib kas spontaanselt või kutsutakse see ise esile. Sellest vahendist on olnud palju abi, kuigi ristiusk ei pea seda lubatavaks ning mõistab masturbatsiooni ebamoraalse toiminguna hukka. Halvaks panu põhjus peitub bioloogias: seksiga peab alati kaasnema paljunemisvõimalus ning masturbatsioon takistab seda. Seda arusaama ei jaga praegu enam kaugeltki kõik moraaliteoloogid ning sarnaste hulka loen ka iseennast. Suguühete vältimine spontaanse või ise esilekutsutud orgasmi abil on tõenäoliselt kõige levinum seksuaalkäitumise vorm. See jääb kaugemale maha ideaalsest olukorrast, sest me oleme juba tõdenud, et inimese seksuaalsetel tarvetel on sügav isikuline tähendus. Seks iseendaga on alati kogemuslikult puudulik.

Kolmandaks võimaluseks on seksuaalne enesedistsipliin. Siin on oluline jääda realistiks. Kontroll oma seksuaalsuse üle ei ole nii lihtne, na-

gu mõned kristlased püüavad veenda, aga ka mitte nii võimatult raske, nagu annab mõista ühiskondlik suhtumine. Inimese personaalne psüühiline ja füüsiline potents juhib teda orgasmi tulemusel tekkiva lõdvestuse suunas. Meie ühiskond lisab juurde sisemist survet, ärgitades üha uusi seksuaalfantaasiasid. See levib üha enam. Seksuaalne enesedistsipliin ei ole kunagi kerge, kuid muutub kergemaks, kui seda võimalust kaalutakse ja üritatakse teoks teha. See muutub hõlpsamaks ka siis, kui inimene tunneb sügavat armastust teise inimese vastu ning see armastus annab põhjenduse enesekontrolliks. Minu eesmärgiks on, et inimesed hakkaksid tõsiselt mõtlema neile asjaoludele. Käimasolev immuunsuspuudulikkusega võitlev selgituskampaania seda ei taotle.

Kokkuvõte

Arusaam abielu-eelsest seksist tuleb halvimal juhul hedonistlikust oma soovide rahuldamisest. Parimal juhul tulevad kõne alla kiiresti kujunenud ajutised suhted, mis ei kesta kuigi kaua. Taoline mõtteviis lubab juhuslikke seksuaalseid kontakte ning julgustab nendega jätkama, kuid ei märka samas suguühete väärtuslike võimalusi. Suguakti peetakse naudingut pakkuvaks, rikastavaks ja positiivseks kogemuseks. Soojätamine on võimalik ning saab teoks armastuse tulemusena. Nauding ja paljunemine jäävad teisejärguliseks, kui peetakse silmas isikulist väljundit ning kõige olulisemat - kahe inimese armastust. Inimese seksuaalne külgetõmme moodustab osa isiksusest kui tervikust ning sellest kujuneb väljavalimisel baseeruva usaldusliku ja püsiva suhte sümbol. Teineteist valinud paar töötab vastastikust armastust suhtes, mille juurde ei kuulu ükski isik väljaspoolt seda suhet. Nad tahavad teineteist truult armastada ega karda, et neid

võidakс kõrvale suruda või maha jätta kellegi kolmanda pärast. Suhte püsivus pakub seda, mida kõik igatsevad ning mida inimesed on õpinud lapseõlves, nimelt jätkuvust, usaldust ja tulevikuperspektiivi.

Selles peatükis ning käesolevas raamatus tervikuna olen esindanud seisukohta, mille kohaselt ristiusu moraal tähendab inimese eksistent-si ehtsust ja terviklikkust. Igaüks saab aru, et taolise seisundi saavutamine ei ole kerge. Ristiusk nimetab patuks inimkonna kalduvust eemalduda Jumalast, tõsta mässu Tema vastu ning öelda ennast lahti Tema armastusest. Isegi need, kes ei usu patu mõistesse, tunnistavad ometi inimese terviklikkust, mis tähendab kõikide inimlike võimaluste arvessevõtmist. Mida iganes ka ei väidetakс, seksuaalset terviklikkust on raske saavutada enne abieliu ning, nagu edaspidi näeme, ka abieliu ajal. Raskused ei tähenda aga, et peaksime loobuma jõupingutustest, ehkki ühiskond näikse praegusajal talitavat just sel kombel.

Immuunsuspuudulikkusevastane kampaania on piiratud ja meeletlik üritus saavutada seksuaalne terviklikkus, ning kondoomid on muutunud tolle kompromissi sümboliks, mis tahab näidata, et soovitakse vähemalt säilitada inimese tervist. Hea tervis nõuab aga tegelikult tunduvalt enam kui kondoomi. See nõuab õiget orientatsiooni. Varem või hiljem peab ühiskond seda asjaolu taas arvestama.

7. VABAD SEKSUAALSUHTED

Selle informatsiooni alusel, mis meil on olemas HIV-nakkusest, võib märkida, et nakatumise risk kasvab juhuslike suguliste kontaktide puhul mitmete erinevate partneritega. Just

need vabad seksuaalsuhted omandavad siin erilise kaalu. Avalik arvamus ja kristlikud ringkonnad usuvad, et juhuslikud seksuaalsuhted tähendavad seksuaalse naudingu tagaajamist. Naudingu otsimine võrdsustatakse sageli loomade käitumisega. See võrdlus on aga ebapiisav ning pealegi tarbetu.

Inimesel on pikka aega kestev lapseõlv, mis on rajatud kahe inimese vahel eksisteerivale suhtele, mida ilmestab sotsiaalne ja emotsionaalne kiindumus. Erinevalt loomadest moodustavad inimese tungid isiksuse kui terviku lahutamatu koostisosa ning on suunatud armastussuhte loomisele teise inimesega. Kõik kõrvalekalded sellest tähendavad muudatusi loomupärasest instinktiivses käitumises ning väärastumisi teise inimesega kontakteerumisel. Psühholoogia on aidanud neid asjaolusid mõista. Käesolevas peatükis tahan võtta vaatluse alla vabad seksuaalsuhted, lähtudes nende sotsiaalsest ja psühholoogilisest küljest, ning arutleda lühidalt tagajärgede üle, mida need kaasa toovad.

Sotsiaalne tähendus

5. peatükis näitasin, et ajavahemik puberteedist umbes 25. eluaastani on eluperiood, mille käigus õpitakse tundma kiindumise ja armumise võimalusi. Sel ajal püüab noor inimene luua distantsi enda ja vanemate vahele, sõlmida sõprussuhteid omasugustega, läbi proovida teise inimese sobivust püsiva ja kestva suhte loomisel, et lõpuks sõlmida niisugune suhe valitud kaaslasega viisil, mida nimetatakse abieluks. Esitasin oma seisukoha, et suguühhe ei ole õige vahend teise inimese sobivuse kindlaksmääramiseks, vaid pigem annab see võimaluse juba olemasoleva suhte *kindlustamiseks*.

Leidub kultuure, milles puudub taoline mõtteviis. Näiteks Lääne-

India traditsioon toob noorukiea ja seksuaalsuse teineteisele tunduvalt lähemale. Naised saavad lapsi tihti peale juba enne abieliu, ning nende laste isa ei ole tulevane abikaasa. Selline kultuuriline erijoon võib pärineda orjuse ajast, kui armastus teise inimese vastu oli kõrvalise tähtsusega ning uute orjade saamine kõige olulisem. Sellega ma ei väida, nagu leiduks abieluväliseid lapsi ainult Lääne-Indias. Aborigeenide kultuurides võidakс jõuda suguühteni enne abieliu, sest armutakse kiiresti ning soovitakse jõuda suhtega kohe võimalikult kaugele. Sotsiaalne ja seksuaalne külg seejuures osaliselt kattuvad, sest alati taotletakс võimalikult täielikku ühtsust. Nii astutaksegi suguühtesse ilma, et kasutataks mingeidki rasedusvastaseid menetlusi. Siin tuleb esile asjaolu, mida olen korduvalt rõhutanud: mitte vastavate vahendite puudumisest, vaid inimese soovidest tuleb otsida abieliu-eelsete raseduste põhjust.

Möödunud kahekümne viie aasta jooksul on sotsiaalne atmosfäär muutunud abieliu-eelse suguakti suhtes sallivamaks. Siin on see sotsiaalne faktor, mis teeb võimalikuks sagedased ja mitmete erinevate partneritega tekkivad suguühthed ehk nn "vabad suhted".

On olukordi, mis viivad suguühteni prostituudiga või muude vabade suheteni. Nii võib näiteks juhtuda, kui abielupooltel, iseäranis meestel, on raske läheneda oma partnerile. Mehed võivad käituda sel kombel siis, kui ollakse abikaasast eemal, abikaasa on rase või haige, või siis, kui naine lihtsalt mingil põhjusel ei tunne huvi seksi vastu. Mehed ja naised, kes on teisest abielupooldest ajutiselt lahutatatud äri- või kongressireiside tõttu, jäävad üksildustunde haardesse. Siis tundub kiire ja lühiajaline armulugu kütkestav. Need, kes taolisi asju juba ette kavandavad, võtavad rasedusvasta-

sed vahendid teele kaasa. Seksuaalse ajaviite pakkumine välismaal viibivatele ärimeestele on viimase aastakümne jooksul tunduvalt kasvanud. Kuna on võimalus, et HIV-viirus võib edasi kanduda ka naiselt mehele, tähendab see tõsist ohtu.

Siis, kui valitsesid veel soojätka-mist rõhutavad teoloogilised arusaamad, peeti suguakti raseduse ajal kohutavaks eksimuseks inimelu pühaduse vastu, pidades seda täiesti ebamoraalseks. Kui säärane seisukoht aja jooksul taganes, tuli asemele teine ja niisama väär: usuti, et raseduseaegne suguühine võib põhjustada raseduse katkemist, mistõttu sellest soovitati hoiduda. Naised, kes ei tundnud seksist naudingut, kasutasid rasedust ettekäändena. Eriti raseduse lõpuperioodi juurde kuuluv ebamugavustunne piiras suguaktide määra. Sel põhjusel hakkas paljudele meestele tunduma, et nad on küll abielus, kuid ilma seksuaalpartnerita. Neis olukordades oli truudus kõrgelt hinnas, samas aga leiavad mõned mehed, et enesevalitsemine on ilmvõimatu. Nii otsitakse abi kohalikest prostituutidelt.

Teine põhjus, miks kasutatakse prostituute teenuseid, on abikaasa pikaajaline haigus, vangistus või sõjaväeteenistus. Vangidele valmistab sageli muret, kas nende abikaasa on truu või mitte.

Kõigis neis olukordades tõuseb esiplaanile huvitav asjaolu: miks elukaaslane üldse võib soovida suguühet teise mehe või naisega. Kui eesmärgiks on, nagu üldiselt väidetakse, ainuüksi seksuaalse pinge leevendamine, kas sel juhul ei aitaks masturbatsioon?

Selle lihtsa küsimuse taga on peidul sügav tõde. Seletagu teoloogid ja seksuaalfantaasiad palju tahes, et kõige taga seisvat pelgalt seksuaalse naudingut otsimine, peab siiski nentima, et suguakt tähendab palju enam kui ainult orgasmi, millega see lõpeb. Ühteni viiv suguline külgõttõmmetähendab lootust saavuta-

da kontakt teise inimesega. Teise inimese süli tähendab tunnustust, temapoolset tähelepanu ja heakskiitu. Suguakt õnnestub kõige enam siis, kui partnerid on füüsilisel tasandil täiel määral teineteises veendunud. Suguühet ei ole võimalik võrrelda loomade sugueluga. Vajadus kontakti järele teise inimesega on niivõrd põletav, et juhuslik suhe näib toovat lahenduse.

Psüühiline tähendus

Peale sotsiaalsete põhjuste võivad juhusuheteni viia ka psüühilised ajendid. Nagu juba varem käsitletud, küpseb väikelapse võime kahe inimese vaheliseks suhteks kiindumuse vahetaliitusel. Inimesed on psüühiliselt võimelised kiinduma teise inimesse. Sel juhul on sihiks teisi suhteid välistav, usalduslik ja tulevikku suunatud side, nagu see ilmneb suhtes vanemate ja laste vahel.

Mõningad mehed ja naised peavad selletaolise suhte kujundamist raskeks. Nad liiguvad ühe inimese juurest teise juurde ning ka nende suguelu kajastab sama nähtust. On sõnadetagi selge, et niisugused vabad suhted aitavad kaasa HIV-nakkuse levikule. Olukord on samalaadne nii homo- kui ka heteroseksuaalsete inimeste puhul. Psüühilised faktorid toimivad ühtviisi nende mõlema rühma juures.

Psühholoogiline mudel on kooskõlas 5. peatükis kiindumuse iseloomustamisel kasutatud Bowlby kirjelduse ja teiste poolt edasiarendatud kiindumuse teooriaga. Dünaamiline psühholoogia on püüdnud käitumishäireid uurides välja selgitada situatsioone, milledes lapse ja vanaema suhe ei ole nii hea kui võiks olla. Laps ei saa positiivse tunnustamise, tähelepanu ja heakskiidu kogemusi. Sellelaadsed olud võivad kahjustada isiksuse arengut. Inimesel ei ole selgust, kas ta on soovitud, või tahetakse teda suruda raamides-

se, kas tahetakse viibida tema selt-sis ka siis, kui ta ei ole kõige sõnakuulelikum. Niisugustest inimestest kujunevad "ahistunult kiindunud", nagu Bowlby piltlikult seletab. Nad on alati ebakindlad ega tea, kuidas teised neisse suhtuvad. Nende meelest väldivad kaaslased neid ka kõige tühisematel põhjustel või isegi vähimagi põhjusteta.

Need, kes usuvad, et homoseksuaalsus kujuneb sääraсте eriti keeruleliste lapse ja vanemate suhete tulemusena, mille puhul eriti isa on tõrjuv oma tütre või poja suhtes, kõrvutavad täiskasvanud homoseksuaalse inimese juuretut käitumist lapsepõlvest pärit inimsuhete probleemidega. Sel põhjusel ma olengi esitanud üleskutse, et kristlaste üks tähtsamaid ülesandeid on aidata homoseksualiste püsivate inimsuhete sõlmimisel, mis annavad neile võimaluse armastada ja olla armastatud. Sel teel on ka võimalik vähendada HIV-infektsiooni ohtu.

Bowlby eristab ahistatud kiindumuse puhul kuut erinevat arenguvõimalust.

Esimesena käsitleb ta olukorda, kus vanemad ei hoolitse lapse eest, halvustavad või väldivad teda. Sama arengu teine äärmus on siis, kui last kuritarvitatakse füüsiliselt või temasse suhtutakse tõrjuvalt. Lapse füüsiline ja sotsiaalne unarussejätmine on armastuse vastand.

Leidub küllalt palju täiskasvanuid, kes räägivad väga headest suhetest oma vanematega, kuid asjaoludega lähemalt tutvudes selgub, et tegelikkus on hoopis teine. Nende meeste ja naiste füüsilised ja intellektuaalsed vajadused on rahuldatud. Neid toideti, riietati, hoiti puhtana, saadeti kooli, kus hoolikalt jälgiti nende kognitiivset arengut. Nende emotsionaalse arengu uurimisel selgub aga, et nad ei ole kunagi tundnud armastust. Vanematel oli töö ja karjääri tõttu alati kiire, nad ei juhendanud last ega näidanud tema

suhtes üles tundeid. Minu arvates antud situatsioonis sobiks siin sõna "armastus" asemele "teenindamine". Need mehed ja naised kasvavad üles füüsiliselt ja intellektuaalselt täiesti kõlblikena. Sageli on nad eriti arukad ja haritud, saavutavad ühiskonnas kõrge positsiooni, kuid nad ei suuda luua lähedasi inimsuhteid.

Teise arengumudeli puhul on tegemist asjaoluga, et vanemad ja lapsed elavad pikemate perioodide kaupa lahus. Vanemad saadavad lapse korduvalt hoidja või sugulaste juurde, ta on tihtipeale haiglas või hooldusasutuses, nagu tänapäeval sageli juhtub purunenud perekondadest pärit lastega. Sel juhul puuduvad lapsel võimalused kindlate ja püsivate inimsuhte loomiseks teda armastavate inimestega.

Kolmanda juhtumi puhul ähvardab oht kaotada vanemate armastust. Säärast meeleheitlikku karistusmeetodit võivad kasutada vanemad - sageli ema, aga mõnikord ka isa - sundimaks lapsi sõnakuulmisele. Kui laps ei kuuletu, siis nad teda enam ei armasta. Siin on tegu tingimusliku armastusega, mida esineb rohkem kui eelmainitud tüüp-situatsioone. Küsimuse all on primitiivne eeltingimuste seadmine, ning oskamatud vanemad kasutavad seda, kui nad ei leia distsipliini säilitamiseks teisi vahendeid. On olemas kuldne reegel, mille järgi last tuleb armastada, seadmata mingeid tingimusi. Ehkki vanemad ei pruugi lapse käitumist heaks kiita, nad ei lakka teda armastamast.

Neljas ahistatud kiindumust põhjustav mehhanism hakkab tööle siis, kui vanemad ähvardavad perekonna maha jätta. Seda võidakse kasutada lapse suhtes kasvatusvahendina või abikaasa mõjutamise eesmärgil. Ka see on üldlevinud käitumisvorm. Üks vanematest, sageli ema, lubab jätta oma pere maha, kui tema soovidega ei arvestata. Laps elab alalises hülgamise hirmus.

Tülid vanemate vahel toovad kaasa õudustunde, et järgmisel päeval hoolitseb kodu eest vaid üks vanematest. Õud, mis haaras inimest lapsepõlves, kestab edasi ka täiseas.

Viiendas olukorras tulevad arvesse neljanda mehhanismi variatsioonid. Üks vanematest ähvardab abikaasa tappa, maha jätta või sooritada enesetappu. Laps, kes elab vanemate kaotamise hirmus, kannatab pideva ebakindluse all. Ta on liiga noor ja ei mõista, et tegemist on vanemate suhtes üleskerkinud probleemidega, mistõttu tal võib tekkida süütunne.

Kuues olukord tekib juhul, kui lapses tekitatakse süütunne seletusega, et tema sobimatu käitumine oli vanema(te) haiguse või isegi surma põhjuseks.

Mitte ühegi kirjeldatud juhtumi puhul last ei tunnustata, talle ei saa osaks heakskiitu ega positiivset hinnangut. Vastupidi, ühemõtteliste väljendite või peidetud vihjetega kujundatakse temas veendumust, et just tema on süüdi vanemate raskustes. Seetõttu pole imeks pandav, kui selle kõige tagajärjel kujunevad lapses vääristunud iseloomujooned.

Täiskasvanu, kellel oli säärane lapsepõlv, tunneb end kaaslaste seas soovimatu ja tõrjutuna. Suguaktis ei tähenda partner neile peaaegu midagi. Keegi ei saa neid armastada. Ühtimisest kujuneb füüsiline toiming, millel puudub nii emotsionaalne kui ka personaalne külg. Vahetatakse partnereid ning neid peetakse vaid objektideks. On niisugusi täisealisi mehi ja naisi, kes ei suuda kedagi usalda, ning lähedast inimsuhet ei saagi tekkida. Teist inimest kasutatakse vaid seksuaalse pinge leevendamiseks, kuid ise ei suudeta ennast teisele inimesele anda.

Eelkirjeldatud lapsepõlv võib muuta inimese üleliia õrnatundeliseks. Ta tunneb, et teda kogu aeg

arvustatakse ning et temast hoidutakse eemale. Sedalaadi inimesed otsivad tähtsusetuid partnereid, kes on neist nii sotsiaalselt kui ka intellektuaalselt madalamal või kelle vaated ja arvamused jätvavad ükskõikseks. Nende suhted on sageli mistahes kriitika suhtes indifferentsed.

Üks taoline lapsepõlvest lähtuv reaktsioon on tugev äkkviha. Viha hoos tahetakse alandada ja riivata kaaslast ka seksuaalse objektina. Vägivaldsetel seksuaalkuritegudel võib olla just säärane taust.

On selge, et ohusituatsioonide tunnetamine lapsepõlves panevad inimese kahtlema oma väärtuses. Niisugused mehed ja naised otsivad seksuaalseid kogemusi ning loodavad iga kord, et ehk järgmises suhtes peetakse neid lõpuks ometi täisväärtuslikuks. Vastuvõetavaks tunnistamise kogemus jääb siiski lühiajaliseks, ning varsti vajavad nad taas uusi tõendusid.

Ahistatud kiindumused ja nende tagajärjed on taustaks suure hulga meeste ja naiste juures, kes püüavad paljude seksuaalkontaktide abil ennast veenda oma väärtuslikkuses, selles, et neidki aktsepteeritakse ja tunnistatakse vastuvõetavaks. Ahistatud kiindumused on sageli probleemiks homoseksualistide puhul.

Äsjakirjeldatud inimestel, kes eelistavad vabast seksuaalsuhteid, on on äärmiselt haavatav psüühika. Mõningad neist meestest ja naistest, kelle isiksust painab ahistatud kiindumus, suudavad küll valida endale elukaaslase ning abielluda. Sellest hoolimata valdab neid ka niisuguses inimsuhtes hirm, et nad on soovimatud ja neid ei armastata. Nagu edaspidi näeme, võivad taolised probleemid välja viia truudusetuse ni abielus.

Leidub veel kaks isiksusetüüpi, keda iseloomustab kõikuv hoiak seksuaalsuhtes. Esimene neist on skisoidne mees või naine, kelle tundeelu jääb

piiratuks. Ta püüab hoida distantsi kaasinimestest ning tema suhetes teistega domineerib külmus. Neil meestel ja naistel tekib raskusi teiste inimestega kontakteerumisel ning nende seksuaalelu on isiksuseväline ja keerleb ainult oma suguliste tarvete rahuldamise ümber.

Sellele rühmale lisandub veel terve hulk naisi ja eriti mehi, keda tõrjutakse mingite füüsiliste või sotsiaalsete põhjuste tõttu. Need mehed ei suuda naistele seksuaalselt läheneda ning kasutavad sageli prostituute, kes nende arvates suhtuvad neisse heatahtlikult ka puudustest hoolimata.

Lõpuks tuleb tutvustada veel kaht faktorit, mis seovad isiksust vabade seksuaalkontaktidega. Behavioristide koolkonna järgi kujuneb inimese isiksus bioloogiliste ja geneetiliste tegurite alusel, mis mõjustavad ajukoort. See teoreetiline mudel jagab mehed ja naised ekstrovertideks, introvertideks ja neurootikuteks (kellel esineb palju erilaadseid hirmusündroomi). H.J.Eysencki järgi on ekstrovertidel raskusi õppimise, meeldejätmise ja keskendumisega ning nad vajavad erutumiseks korduvaid sensoorseid ärritusi. Eysencki leiab, et ekstroverdid vajavad palju tugevamaid seksuaalseid ärritajaid ning neil on kalduvus otsida juhuslikke sugulisi kontakte, kui vaateväljas puudub püsisuhte võimalus.

Psühhiaatrid ja psühholoogid iseloomustavad küllalt sageli sõnaga 'psühhopaat' neid mehi ja naisi, kes on nii sotsiaalselt kui ka emotsionaalselt tasakaalutud, ebausaldusväärsed ja agressiivsed. Nad ei suuda sõlmida inimsuhteid ning neid võib tihti kohata alkoholistide ja narkomaanide hulgas. Kuigi sõna 'psühhopaat' kasutatakse üldnimetusena, on need mehed ja naised väga erinevad. Hirmud, ahistunud kiindumus, emotsionaalne kõikuvus, kapriisid ja agressiivsus on iseloomujoontena ülekaalus. Seetõttu

on neil väga raske saavutada ja alal hoida sotsiaalset ja emotsionaalset tasakaalu.

Käesolevas alajaotuses püüdsin selgitada psüühilisi faktoreid, mis võivad viia juhuslike seksuaalkontaktideni. Tegu on paljutahulise nähtusega, millele on raske leida lahendust. Pole kahtlust, et nii prostituutidel kui ka nende klientidel esineb palju erinevaid psüühilisi häireid. Ühiskond ja kirik esindavad seisukohta, et inimene suudab tahte jõul valitseda oma seksuaalset käitumist. Teatud osa mehi ja naisi siiski ei oma säärast emotsionaalset tasakaalu ning jäävad hätta selle põhimõtte järgimisel. Need inimesed vajavad palju abi, enne kui nad suudavad jagu saada oma raskustest.

Vabade seksuaalkontaktide tagajärgedest

On neid, kes arvavad, et suguakt on probleemitu, naudingut pakkuv kogemus. Kogemuste arv otsustab kõik: neid peab olema võimalikult palju ja võimalikult paljude erinevate partneritega. See mõtteviis on leidnud viimaste aastakümnete jooksul suurt vastukaja. Tahan lõpetada selle peatüki meeldetuletusega, et seksuaalsed juhukontaktid on kõike muud kui probleemid.

Sotsiaalsetest tagajärgedest on kõige olulisem, et amoraalse seksi tulemusena sündinud lapsed satuvad ebasoodsatesse elutingimustes ning kasvavad üles nii sotsiaalselt kui ka psüühiliselt ohustatud keskkonnas. Abort kui väljapääsutee ning sellise tapmisviisi lubatavus annavad märku meie kaasaja ühiskonna allakäigust. Ükskõik millal asetleidva suguakti lubatavus võib kaasa tuua väga ebameeldivaid olukordi ning viia kõige tooremal kujul vägistamiseni. Naised võivad nõustuda vahekorraga sotsiaalse reputatsiooni pärast, kuigi nad seda

ise üldse ei sooviksi. Suguakt muutub ajapikku auhinnaks teatud määrgus, igapäevaseks pisiasjaks.

Ka füüsilised tagajärjed võivad kujuneda küllalt ebameeldivaks. Juhusuhete eelistajaid ähvardab HIV-nakkuse ja suguhaiguste oht. On tõsi, et suguhaigusi saab ravida. Meeste puhul on see kergem kui naistel. Naise suguelundid võivad kahjustuda sel määral, et rasestumine osutub võimatuks, näiteks kui munajuhad põletiku tulemusena armistuvad. Leidub andmeid, mis tõendavad seost emakakaela vähi ja juhusliku seksi vahel.

Kõige kahjulikumad on juhuslikud seksuaalkontaktid aga selle tõttu, et nad alandavad inimväarikust. Suguühel kujutab endast akti kahe sugupoole vahel, millel, nagu ma 8. peatükis selgitan, on sügav isikuline tähendus. See pakub naudingut ja teeb võimalikuks soojätkamise, väljendades samaaegselt kõikevõitvat armastust. Kui armastust ei ole, jääb järele vaid loomalik toiming. Kui suguühelt võetakse tema keskne otstarve armastuse kinnitajana, võtavad maad küüniline suhtumine, hingetühjus ja sihitus. Seks muutub pelgalt füüsiliseks toiminguks, kaubaartikliks, mida müüakse vastutasuks tähelepanu, raha või millegi muu eest. Halvakspanu võib jätkuda ka püsisuhtes. Terve ühiskond vaesestub, kui suguakti aarded pillutakse niisama tuulde.

Moraali seisukohast toob see kaasa nii sotsiaalseid, füüsilisi kui ka psüühilisi tagajärgi. Inimesed on loodud Jumala näo järgi ning järelikult ka armastama. Kui likvideeritakse armastuse võimalus, kannatavad selle all kõik. Kui armastust ei ole, siis võtavad võimust usaldamatus, lootusetus ja pidetus. Kõige silmatorkavam tagajärg avaldub asjaolus, et inimese eksistentsi tähtsaim potentsiaal ei oma enam mingit tähtsust.

Järgneb...

Miks kristlased ei ole juudiusku 1.

preester Mieczyslaw Malinski

Jeesus Galileast

1. Jeesus ei alustanud oma tegevust soodsatel tingimustel kasvõi juba sellepärast, et ta oli pärit Galileast. Ehkki kaks evangelisti - Matteus ja Luukas - kinnitavad, et ta oli Joosepi järgi Taaveti soost, ja toovad ära kogu tema sugupuu (Mt 3, 23-38; Lk 3, 27-38), ei olnud sellest mingit kasu. Kasu polnud ka sellest, et Jeesus sündis Petlemmas, mis pidi samuti tõestama tema kuninglikku päritolu. Matteus kirjutab selle kohta: "Sel ajal sündis, et keiser Augustus andis käsu kõik oma riigi elanikud maksude pärast üle lugeda. /.../ ja kõik läksid end kirja panema, igaüks oma linna. Sellepärast läks ka Joosep Galileamaalt, Naatsareti linnast üles Juudamaale, Taaveti linna, mida hüütakse Petlemmaks, sest tema oli Taaveti soost ja kojast (Mt 2, 1-4).

Kust oli pärit Maarja, selle kohta pole teada midagi kindlat. Isegi mitte seda, kas ta oli galilealane või juut. Paljud eksegeedid on siiski arvamusel, et ta oli tingimata seitsmest Taaveti soost, sest tavaliselt abielluti oma sugukonna piirides - kuigi pole reeglit ilma erandita.

Evangeeliumides on siiski viidatud, et Maarja oli suursuguse päritoluga, see tähendab, et vähemalt galilealane ta ei olnud. Sellele viitab ka asjaolu, kuidas Maarja oma sugulasel Eliisabetil külas käis. Evangelistid annavad siin mõista, et ka Maarja oli pärit Juudamaalt. Püha Luukas kirjutab: "Neil päevil asus Maarja teele ja läks rutuga ühte linna Juuda mägismaal. Ta tuli Sakariase kotta ja teretas Eliisabetti" (Lk 1, 39-40). Eelpooltoodust me teame, et Sakarias oli templis preestriks ja Eliisabet oli Maarja sugulane, sest ingel ütles Maarjale: "Vaata, sinu sugulane Eliisabet on samuti käima peal" (Lk 1, 36). Siin tuleks veelkord meelde tuletada reegleid, millest peeti kinni, sõlmides abielu oma sugulaste ja sageli ka seisuste piires. Ja kui Eliisabet oli preestrite soost, siis pidi sealt olema ka Maarja. Need argumendid peavad tõestama, et ema poolt polnud Jeesus mitte galilealane, vaid juut.

Ometi jäi ta kõikide jaoks ikka galilealaseks. Isegi ristilöömise juures kinnitati tema pea kohale silt: "Jeesus **Naatsaretist**, Juutide Kuningas" (J19, 19).

Mida mõtlesid Jeesuse kaasaegsed Galileast, tuleb esile vestlusest, mis toimus Filippuse ja Naatanieli vahel Judeas. Siin võiks lisada, et Filippus oli pärit Betsaidast ja Naataniel Kaanast, niisiis Galileast. Püha Johannese evangeeliumi järgi toob Filippus sõnumi: "Me oleme leidnud tema, kellest on rääkinud Mooses oma seaduses ja prohvetid - Jeesuse, Joosepi poja Naatsaretist". Naataniel küsib vastuseks: "Kas Naatsaretist võib tulla midagi head?" (Jh 1, 45-46). Naatanieli küsimusest õhukub põlgust, kui ta kuuleb Naatsaretist, sest see asub Galileas.

Kui otsida judealaste ja galilealaste suhtele võrdlust tänapäeva maailmast, siis seda vaevalt leidub, sest raske on leida nii laia kuristikku kui see, mis eraldas neid kahte rahvast, ehk täpsemalt seda põlgusemäge, mida judealased galilealaste vastu üles näitasid. Võibolla sobib siin tuua võrdluseks teksti Matteuse evangeeliumist (Mt 4, 13-16): "Kui Jeesus sai kuulda, et Johannes oli vangitorni heidetud, läks ta Galileasse tagasi. Ta jättis maha Naatsareti ning asus elama Kapernauma (samuti Galileasse), järveäärsesse linnas Sebuloni ja Naftali maal, et lä-

heks täide, mis prohvet Jesaja kaudu on öeldud: "Sebulonimaa ja Naftalimaa - maa järve ääres, sealpool Jordanit, paganate Galilea; rahvas, kes istub pimeduses on suurt valgust näinud. Ja neile, kes istuvad surmavarju maal - neile on koitnud valgus". (Js 8,23; 9,1)"

Mida rohkem me süüvime sellesse teksti, seda suuremaks kasvab meie imestus. Kuidas võis nimetada "Paganate Galileaks" maad, mida asustasid Iisraeli rahva Sebuloni ja Naftali suguharud? Kuidas võis galilealasi nimetada "rahvaks, kes istub pimeduses"? Teisisõnu, miks peeti galilealasi paganateks? Vastus on lühike: sest nad polnud puhastverd israeliidid, vaid teiste rahvastega segunenud, ja lisaks - juutide arvates - ei pidanud nad Moosese seadusest õigesti kinni. Miks oli see nii? Siinkohal tuleb teha väike ekskursus ajalukku.

2. Jaakobil, uue nimega Iisraelil, oli kaksteist poega, kellest said alguse Iisraeli rahva kaksteist suguharu. See sündis umbes 1800 aastat enne Kristust. See oli karjakasvataja rahvas, kes asus kõige noorema poja - Joosepiga - sündinu tagajärjel Egiptusse umbes 1600 aasta paiku. Lõpuks hakati neid seal taga kiusama ja nad lahkusid Egiptusest Moosese juhtimisel umbes aastal 1225. Pärast pikki võitluseaastaid vallutasid nad endale Palestiina ja jagasid selle suguharude vahel võimaluste järgi ära. Põhjas, Galilea järve ääres said oma alad Sebuloni ja Naftali suguharud, mis piirnesid läänest kuni Vahemereni ulatuvate Aaseri aladega ja idast Manasse aladega. Allpool lõunas asusid Issaskar ja Gaad, veel allpool Efraim ja Benjamin, ümbritsetud läänest Daani, idast Ruubeni aladega. Kõige lõunapoolsemateks aladeks olid Juuda ja Siimeoni alad. (Jaakob ehk Iisrael lapsendas oma poja Joosepi kaks kõige vanemat poega, Efraimi ja Manasse, kes

said töötatud maal mõlemad oma osa. Jaakobi poeg Leevi aga oli ilmselt juba algusest peale määratud täitma vaimulikku funktsiooni, sellepärast temale maad ei määratud. Toim. märkus.)

Kohtumõistjate periood hõlmas XII ja XI sajandit e.m.a. Esimene kuningas Saul valitses 1040-1012, püha kuningas ja psalmide autor Taavet 1012-975. Aastatel 975-935 oli Iisraeli troonil tark kuningas Saalomon, kunagi varem ega hiljem polnud Iisraeli riik nii suur ja tugev kui tema ajal. Aga tema valitsemisega saab Iisraeli suurus otsa. Pärast Saalomoni surma laguneb Iisrael kaheks: Põhja- ehk Iisraeli kuningriigiks, kuhu kuulub 11 suguharu, ja Lõuna- ehk Juuda kuningriigiks, millesse jäi ainult Juuda suguharu. Vana pealinn Jeruusalemm jäi Juuda riiki, Põhja riigi pealinnaks sai Samaaria, mis ehitati kuningas Omri poolt 880. aastal. See oli aeg, mil elas prohvet Jesaja, kes hoiatas lepingupoliitika eest paganarahvastega, kuulutas Jumala karistust ja nii Lõuna- kui Põhjakuningriigi hävingut. Sama sõnumiga astusid esile ka teised prohvetid: Miika, Aamos, Hoosea, kes kutsusid rahvast mõistusele, hoiatasid katastroofi eest. Aga see ei aidanud. Põhjariik astub assüüriavastasesse koalitsiooni ja nõuab, et ka Lõunariik sedasama teeks. Kui see keeldub, läheb vennatapusõjaks ja Jeruusalemma piiramiseks. Siis kutsub Juuda kuningas Ahas assüürlased appi; need löövad koalitsiooni puruks ja teevad Samaaria maatasa. Nad deporteerivad sealse elanikkonna kõige võimekama osa - aristokraadid, kaupmehed, käsitöölised, maaomanikud - oma impeeriumi sügavusse.

Nii ei jää üheteistkümnest Iisraeli suguharust suurt midagi järele. Järele jääb ainult suur vaesus: üksikud maaharijad keset tühja maad. See sünnib aastal 722. Nüüdsest on judealased ainsad Jumala ilmutuse kandjad.

Loodus ei armasta tühja kohta. Põhjariigi tühjaksjäänud alale asuvad Assüüriast sisserännanud paganarahvad. Tavade kohaselt loevad nad oma jumalate hulka ka nende rahvaste jumalad, kelle maa nad asustavad, antud juhul Iisraeli Jumala. Nad segunevad abielude kaudu kohaliku rahvaga, võtavad osaliselt üle nende kombed, religioossed talitused. Aja jooksul võtab Moosese religioon paganauskude üle võimust ja tulemuseks on üsna omapärane kultuuri ja religiooni kooslus.

Juudid jälgivad niisugust arengut suure põlgusega ja nimetavad seda ala *Galil al Gojim* - paganate piirkond. Aja jooksul mugandus sõna Galil kohanimeks, ja sealt ongi nimetus "Galilea" pärit.

Samal ajal elab Judea öitsengu-perioodi. Kuid see kestab lühikest aega. Hoolimata sellest, et prohvetid Miika, Sefanja, Habakuk ja Jeremia languse eest hoiatavad, on lõpp traagiline. Kuningas Hiskja kaotab sõja Assüüria vastu. Järgneval sõjal Baabülioni ehk Paabeliga on aga saatuslikud tagajärjed. Paabellased hävitavad Jeruusalemma ja purustavad selle templi 586. aastal ning küüditavad juudid oma kuningriiki.

Näis, et Iisraeli rahvaga on lõpp, aga see polnud nii. Paabeli kuningriik langeb pärslaste kätte, kelle kuningas Kyros lubab juutidel kodumaale tagasi pöörduda. Kahjuks pole tagasipöördujaid kuigi palju, sest suurem osa iisraellastest on juba uuel kodumaal endale sooja koha leidnud. Lõppude lõpuks pöördub Judeasse tagasi ainult ca 30 000 juuti, ja asuvad otsekohe oma templit taastama. Siis tulevad samaarlased ja pakuvad neile oma abi. Juudid põlgavad selle ära, kinnitades, et templit ei saa taastada ebapuhaste kätega. Sellega kuulutavad nad samaarlased paganateks ja kaevavad kuristiku kahe rahva vahele. Samaarlased ei tule Jeruusalemma ohvreid tooma. Kui Palestiina satub

Makedoonia Aleksandri valitsuse alla, saavad samaarlased - umbes aastal 333 - loa ehitada Samaaria lähedale, Garizimi mäele oma tempel. See loob kahe rahva teineteismõistmisele juba lausa ületamatu takistuse.

Hiljem satub Palestiina Aleksandri väejuhtide, algul egiptlaste lagiitide, siis süüria seleukiidide valitsuse alla. Neil aegadel hakatakse Moosese usundit julmalt taga kiusama, sest selles nähakse peamist takistust Iisraeli helleniseerimisel. Kui kuningas Antiokos IV (175-163) keelas ümberlõikamise, puhkes võiduga lõppenud ülestõus vendade Makkabeide juhtimisel. Tulemuseks oli taasiseseisvunud Iisraeli riigi tekkimine. Jeruusalemma tempel pühitseti sisse 164. aastal. Aga Makkabeide järglased käivad Palestiina elanikega jälle omamoodi julmalt ümber. Johannes Hirkani (134-104) laseb kõik oma riigi meessoost elanikud ümber lõigata, nende hulgas mitte ainult galilealased vaid ka idumealased, kelles pole üldse valitud rahva verd. Sellega paralleelselt ründab ta Samaariat, hävitab selle linna ja Garizimi mäel asuva templi. Seda ei anna samaarlased judealastele andeks. Muidu näib olukord juba stabiliseeruvat, kuid siis läheb võitluseks Jeruusalemma trooni pärast. Keegi kutsub roomlased appi, ja need kasutavad juhust. 63. aastal e.m.a. vallutab Pompeius Jeruusalemma ja Palestiinast saab Rooma riigi provints.

Hiljem üritab kuningas Herodes, lisanimega Suur, Iisraeli riiki taastada. Ta saab roomlastelt loa kanda Iisraeli kuninga tiitlit. On aasta 37. Kuid see kuningriik ei saavuta kunagi iseseisvust, roomlased annavad lihtsalt oma provintsile autasuks lojaalsuse eest rohkem vabadusi. Heroodese lojaalsus, et mitte öelda tallalakkumine, avaldus igal sammul. Isegi linnad ja muud tähtsad objektid, mis ta ehitas, said rooma-

maitsetelised nimed: sadam Vahemere ääres sai nimeks Caesarea, Jeruusalemma ehitas ta Antonia kindluse, tema lossis olid Caesari ja Agrippa saalid. Kaunilt ülesehitatud Samaaria - mida judealased talle andeks ei andnud - sai nimeks Sebaste, keiser Augustuse nimi kreeka keeles.

Enne surma jagas Herodes oma kuningriigi, mis oli territooriumilt sama suur kui Saalomoni oma, oma kolme poja vahel. Arhelaus sai Samaaria ja Judea, Filippus riigi põhjaosa, Antipas Galilea ja Peraia. Kahjuks, kuna Arhelaus ei saanud valitsemisega hakkama, võtsid roomlased ta kohalt maha ning andsid Judea ja Samaaria valitsemise rooma delegaadile, keda hüüti asevalitsejaks ehk prokuraatoriks. Antipas ja Filippus said tetrarhi tiitlid.

3. Me rääkisime sellest, et Jeesuse lähtepeitsioon ei olnud soodne. Tema mainet tumestas galilealase ehk naatsaretlase nimi, aga ka jüngerid, keda ta valis, olid sama päritoluga, mis iseenesest mõista raskendas nende apostolaati. Vaatleme igaüht jüngeritest eraldi.

Esimene neist - Andreas, Siimon Peetruse vend, oli pärit Betsaidast Gennasareti järve idakaldalt, kus elas peamiselt kreekakeelne elanikkond. Tema nimi on tüüpiline kreeka nimi, mis on lühenenud kahesõnalistest nimedest nagu Androbulos, Androgenes, Androkates. Sõnatüvi *aner* (genitiiv sõnast *andros*) - mees. Ta oli olnud Ristija Johannese õpilane, sest ka Johannes oli õpetanud Judeas. Tema tõi Jeesuse juurde oma venna Siimoni.

Peetrus, niisiis Siimon, oli samuti Betsaidast pärit, kuid elas Kapernaumas. Võib oletada, et ta läks sinna abiellumise kaudu, koduväiks. Ta oli kalur, tõenäoliselt allus talle väike rühm kalureid, kes olid ta oma juhatajaks valinud. Siimon või

Siimeon - heebrea keeles "Jumal võttis kuulda", aga kreeka keeles "lai-nina", sai Jeesuselt uue nime Keefas (heebrea keeles 'kalju', mis on kreeka keeles *petra* - siit Peetrus).

Kolmas betsaidalasest jünger oli Filippus. Nagu kirjutab Johannes: "Filippus oli pärit Betsaidast, Andrease ja Peetruse linnast" (Jh 1,44). Filippus - *philos* + *hippos* = hobuse sõber.

Siimon "Seloot" tähendab, et ta kuulus selootide parteisse, variseride harusse, kes püüdesid, relv käes, oma natsionalistlike eesmärkide poole ja korraldasid aeg-ajalt roomlastele üllatusrünnakuid. Meie ajal hüütakse niisuguseid asjamehi terroristideks. Matteus, Markus ja Luukas nimetavad teda kaananlaseks - Kaana asula elanikuks Galileas (Mk 3,18; Mt 10,4; Lk 6,15).

Vennad Johannes ja Jaakobus, Sebedeuse pojad (Mk 1,19) olid kalurid Gennasareti järvelt. Johannes - Johannan, "Jumal on armuline"; Jaaqob - "Jumal kaitsku". Vennakesed tegid koos Siimoni ja Andreasega kaluritööd (lk 5,10). Nende lisanimeks sai Boanerges (kreeka keeles "köuepojad") (Mk 3,17).

Teine apostel nimega Jaakobus, nn. Väiksem, oli suure tõenäosusega Jeesuse nõbu Maarja ja Kleopase poeg (Mk 6,3) ja oli pärit Naatsaretist.

Matteus - Mattanja - heebrea keeles "Jumalast antud", teise nimega Leevi, oli tõlner Kapernaumast, kus Jeesus ta kutsus (Mk 2,14-17).

Bartolomeus - aramea keeles "kündja poeg", tõenäoliselt oli tema täielik nimi Nataniel bar Tholomai. Tema oli pärit Kaanast (Jh 21,2).

Toomas - aramea keeles *toma*, "kaksik", kreeka keeles *didymos*.

Juudas Tadeus - heebrea Jehuda, "au vääriline"; aramea Thadai - "laia rinnaga inimene".

On võimalik, et ainsaks mittegalilealaseks oli Juudas Iskariot. Lisanimi viitaks justkui tema päritolule - Kariothi linnast. Arvatavasti pi-

danuks niisugune asula olema kuskil Juudamaal, kuid sellenimelisest pagast pole midagi teada. Lihtsam seletus on *siccarius* - sõnast *sicca* "pistoda", mis viitab jällegi kuuluvusele mingisse variseride hulgast pärit ekstremistlikku rühmitusse, kes käisid aegajalt kuskil roomlasi surnuks pussitamas.

4. Võib küsida, miks valis Jeesus oma kodupaigaks Galilea ja miks kutsus ta oma jüngrid just seal? Ja miks keskendas ta kogu oma tegevuse just nendele aladele? Muidugi mõista peame siin piirduma üsna meelevaldsete oletusega, kuid üritame siiski.

Ta valis Galilea samal põhimõttel kui oli valinud Petlema talli - Tema õpetused pidid olema adresseeritud kõige tagakiusatutele, vaesematele, põlatutele, haigematele, et need inimesed teaksid oma väärtust, oskaksid end tunda inimestena - Jumala lastena, keda Jumal armastab.

Kuid tundub, et on veel ka teine motiiv, mis sundis teda end Galileaga siduma: see regioon oli palju avatum kõikidele Pühakirja uutele tõlgendustele, lisaks peeti seal inimesteks ka paganaid, keda Jeesus kavatses samuti oma kuningriiki kutsuda. Judeas ja eelkõige Jeruusalemmas valitsesid juudiühiskonna tõekspidamised, mis olid ühelt poolt surutud saduseridest, kes tõlgendasid Moosese seadust tähtselt, ja teisalt variseridest, kelle elukäsitluse tuumaks oli natsionalism. Siin, Galileas, kaugel ideoloogilistest keskustest, jäi Jeesusele shanss, et teda mitte üksnes ei mõisteta - kui ta räägib, et Jumal armastab mitte ainult israeliite, vaid ka paganaid - vaid siin leiab ta ka kergemini õpilasi ja suudab sirutada tiibu, suudab üles ehitada ühiskonna, mis elab tema põhimõtete järgi.

Kui Jeesus saabus Judeasse ja eriti Jeruusalemma, põletas sealne

pind tema jalataldu juba ainuüksi sellepärast, et ta oli galilealane. Teda kuulati vastumeelselt, teda ja ta õpetust. Kuulsusest, mis tal oli Galileas, polnud siin vähimatki kasu, pigem vastupidi. Imed, mis olid aset leidnud Galileas, ei maksnud siin mitte midagi. Jeruusalemmas pidi Jeesus alustama nullist või lausa miinuse poolelt. Teda ei usaldatud. Püha Johannes kirjeldab, kuidas pärast pimedat terveksstegemist korraldasid variserid viimasele ja tema vanematele ülekuulamise (Jh 9,1-24).

Kuid jutlused, mida Jeesus peab eelkõige pühakojas, Saalomoni õues, tekitavad positiivse resonantsi. Tema vaidlused variseride ja saduseridega, välkkiired märkitavad vastused võivad talle poolehoidjaid. Ka süneidroni - rahva kõige autoriteetsema institutsiooni - liikmeid nähakse tema kuulajate hulgas. Nende seas on Joosep Arimaatiast, Nikodeemus - väljapaistev kuju variseride hulgas - ja Laatsarus, kes sai Jeesusega südamesõbraks. Saduserid ja variserid näevad Jeesuse tegevuses enestele otsest ohtu. Komistuskiviks on Laatsarus, kes ei varja oma vaimustust ja annab oma maja Betaanias Jeesuse käsutusse. Võib oletada, et Laatsaruse surm on vandenõu tulemus, kuid Jeesus äratab ta surnuist üles. See sündmus kutsub Jeruusalemmas esile enneolematu shoki. Jeesuse poolehoidjate arv kasvab kiiresti. Siis mõistab süneidron Jeesuse surma. Ka Laatsarus otsustatakse uuesti teise ilma saata (Jh 12,10-11).

Muidugi jääb eeltoodud stenaariumi palju küsimärke, kuid on ka palju seoseid, mis viitavad selles leiduvatele tõenäosustele.

Raamat "Miks kristlased pole juudiusku" hakkab "Kiriku Elus" osade kaupa järgnema ...

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

BUCKFASTI BENEDIKTIINI-kloostri munkade poolt valmistatav vein on ühe briti poliitiku arvates see põhjus, miks Shotimaa noored kalduvad üha tihemini purjutama. Tööraha partei naisesindaja võttis ette 800 km pikkuse reisi, et nõuda kloostri abilt kas selle kange veini lahjendamist või müüghinna tõstmist - *Buckfast Tonic Wine* on tema arvates saanud noorsoo meeljoogiks. Kloostri abt David Charlesworth ei nõustunud kummagi ettepanekuga, kuna tema arvates on noorte alkohollismi tegelikuks põhjuseks suur tööpuudus ja muud sotsiaalsed probleemid.

EESTI PRESIDENT LENNART MERI tegi 15. septembril Vatikanis oma esimese ametliku visiidi paavstile. Paavst ütles selle käigus, et katolliku kiriku ja Eesti riigi "südamlik üksmeelsus on kindlasti tähtis lähtepunkt heale koostööle, millest on kasu kõigile."

Paavst väljendas oma rõõmu selle üle, et kiriku ja riigi vahel peetud nõupidamised kirikule tagastatavate varade üle on kulgenud täielikus üksteisemõistmises. Ta meenutas oma aasta varem toimunud visiiti Eestisse ning ka selle käigus toimunud oikumeenilist jumalateenistust: "See oli kaunis ja paljuütlev märk, et need, kes jagavad ühist usku Kristusesse, soovivad jätkata teed, mis viib täieliku ühtsusele". President Meri vastusest võite lugeda järgmisest KE numbrist.

UUDISEID KATOLIILIKUST MAAILMAST

Püha Hildegard Bingenist

Ylo M. Pärnik

Tõenäoliselt üks väheseid püha Hildegardi tutvustusi, mida eesti keeles võib leida, kõlab järgmiselt: "Saksa müstika ajalugu algab **püha Hildegardi** (1098-1179) ning Schönau **püha Elisabethiga** (1138-1165). Need tähelepanuväärsed naised, visionäärid, prohvetid ja poliitilised reformaatorid on selle müstikute tüübi varaseimad esindajad, kellest **püha Katariina Sienast** on tuntuim ja võib-olla ka suurim näide. Oma vaimulikest intuitsioonidest tõstetuina kerkisid nad silmapaistmatust elust esile, selleks et maailmale oma tahet ja oma sündmuste tõlgendust peale sundida. Igaviku vaatekohalt, mille valguses nad elasid, ründasid nad oma sugupõlve pahesid. Juba neis vaimustatud kirjades, mida püha Hildegard tuleleekidena üle kogu Euroopa pillutas, näeme saksa idealismi ja saksa praktilist meelt üheskoos võitlemas: väärnähtuste armutut kirjeldamist ning üllast poeetilist nägemust, mis neile surmaotsuse kuulutab." (**Evelyn Underhill**, *Kristliku müstika ajaloost - Kogumikus: Tõid kristliku müstika alalt, EELKUI Toimetised III, Tln. 1989, lk.12-13*)

Püha Hildegard Bingenist erineb siiski liiga palju kõigist teistest müstikutest, et teda saaks mingi

konkreetselt voolu või koolkonnaga siduda, nõnda nagu Underhill näikse arvavat. Kindlasti ei ole ta maailmale *oma* tahet ja *oma* sündmuste tõlgendust peale surunud. Kui püha Katariina Sienast, **püha Birgitta** ja eriti **püha Teresa a Jesu** (Avilast) juures täheldame tüüpilise joonena ekstaase, elevatsioone (õhus hõljumisi), "Kristuse pruudi" müstikat, dialooge Kristuse ja Jumalaga, kummalisi ilmutusi vms., siis Hildegardi puhul me midagi sellesarnast ei kohta. Tema näeb oma visioone vahetpidamata, varasemast lapsepõlvest alates, ärkvel olles ja inimestega suheldes. Püha Benedictuse reeglit rangelt järgides hoidub ta ülemäärasest askeesist. Ta on väga sageli haige, kannatab alaliste füüsiliste vaevuste all ning teda piinab pidev süütunne. Aga ikkagi elab Hildegard 82 aastaseks, mis vähemalt tol ajal oli haruldaset kõrge iga. Oma visioonide kirjapanemise käsu saab ta alles 42. eluaastal, ning peaaegu pidev üleskirjutamine kestab järgnevat 33 aastat. Raske on leida teist pühakut, kelle nägemused oleks kestnud vahetpidamata ligemale 80 aastat. Hildegardi põhiülesanne algab eas, kus suuremaju teisi müstikuid olid juba oma töö lõpetanud ja ära surnud.

Püha Hildegardi nägemuste järgi kirjapandud teksti maht on hiigelsuur. Alles sada aastat pärast teda kirjutab **püha Thomas Aquinost** umbes sama palju. Kuid *doctor angelicus* oli noor, terve, anderikas ja suurepärase haridusega mees, mis sellest, et ta suri juba 50. eluaastal. Püha Thomas ja tema kirjatööd on üldtuntud, püha Hildegardi Bingenist võib aga pidada suhteliselt tundmatuks suuruseks, mitte ainult Eestis, vaid isegi Saksamaal. Ühteist temast muidugi teatakse, aga ei sugugi rohkem, kui Underhilli nappidest märkmetest näha. Ja ometi oli aeg, mil Hildegardile omistati "*Prophetissa Teutonica*" austav nimeetus. Kuigi värsket kirjandust tema kohta näib olevat piisavalt ja lisandub järjepanu, pälvib see tänapäeva infouputuses vaid valitud vähemuse tähelepanu. Keskaeg ja "kahtlased" nägemused skeptikuid ei huvita, sest eriti nüüdisaja "jumalavarjutuse" tingimustes (säärase mõiste leiutas **Martin Buber**) kerkivad eelarvamused kohati lausa ületamatuks tõkkeks.

Käesoleva ülevaate kirjutamisel oli suur abi dr. med. **Gottfried Hertzka** raamatust "Das Wunder der Hildegard-Medizin" (Christiana-Verlag Stein am Rhein, 6. Auflage

1988). Kuigi nimetatud teos pole mõeldud püha Hildegardi biograafiaks, pakub ta hulgaliselt autentset materjali ning on varustatud kõigi vajalike allikaviidete ja registritega. Seetõttu pole siin mõtet igal üksikjuhul sellele teosele viidata, väljaarvatud otsesed tsitaadid. Küll on märgitud püha Hildegardi enda tekstide puhul nende trükitud algallikas (peamiselt kardinal **Pitra** "Analecta Sacra" ja samuti eelmisel sajandil **J.-P. Migne** poolt publitseeritud "Patrologia Latina" (edaspidi PL) köide, lehekülg ja veerg). Seal, kus on appi võetud benediktiinide **Rosel Termoleni** eessõna püha Hildegardi raamatu "Scivias" saksakeelsele tõlkele (Herder/Spektrum nr.4115), seisab sulgudes (Termolen).

Püha Hildegardi varjatud aastad

Hildegard sündis 1098. a. Reini maal Bermersheimi mõisas vaga aadliku Hildeberti ja tema abikaasa Mechthildi kümnenda ja viimase lapsena. Ise on ta kirjutanud oma sündimise kohta nii: "1100. aasta paiku pärast Kristuse inimeseks saamist hakkas tuhmuma apostlite õpetus ning nõrgenes õigluse tuli, mis rajas kord aluse kristlaskonnale ja vaimulikele, nõnda et nad nüüd jäid toppama. Tol ajal ma sündisin, ning vanemad pühendasid mu palveohete saatel Jumalale..." (PL / Migne/ kd. 197, 102 D/103 A).

Vanemad panid oma noorima lapse juures juba üsna varakult tähele, et temas on varjul mingi teine maailm. Nad hakkasid otsima kloostrit, kus nende tütar võiks tulevikus varjupaiga leida. Kaheksa-aastase Hildegardi tarvis rajati Bingeni lähisel püha Disibodi mäe (Disibodenberg) benediktiinide kloostris spetsiaalne nunnade klausuur, kus tema ja veel ühe tütarlapse kasvatamise eest hakkas hoolitsema krahvisoost

nunn **Jutta Sponheimist**. Hildegardi varjatud elu kohta, mis kestis 1141. aastani, leidub ainult nappe teateid. Ilmselt kulges tema väline elu täpselt sama rada pidi nagu kõigis benediktiinide nunnakloostrites tol ajal.

Oma autobiograafias kirjeldab Hildegard talle juba lapsepõlves osaksaanud varjatud eluavaldu:

".../ Kolmandast eluaastast peale nägin ma sedavõrd suurt sära, nõnda et minu hing lõi mu sees värisema. Aga ma olin veel liiga väike ega osanud sellest kellelegi rääkida. Kaheksa aasta vanuses anti mind Jumala hoolde ühte kloostrisse. Viieteistkümnenda eluaastani oli mul palju nägemusi ja ma jutustasin neist sageli oma naiivsuses, nii et kuulajad panid imeks, kust see kõik tuleb ja kellelt ma olen seda kuulnud. Toona märkasin ma (äkki) ka ise, et ma näen midagi oma hinges, kuigi mu silmad on (samaaegselt) lahti, ning ma kuulsin, et teiste inimestega pole nõnda. Sellest alates ma varjasin, nii hästi kui oskasin, seda nägemist oma hinges. Elust väljaspool (kloostrit) ma ei kuulnud kuigi palju, sest ma kannatasin tihti ühe haiguse all, mille olin juba emapiimaga kaasa saanud. See haigus muutis mu keha kõhetuks ning mu jõud kuivas kokku. See vaevas mind raskelt ja ma küsisin oma kasvatajalt (Jutta), kas tema ei näe peale väliste asjade veel midagi muud; tema ei osanud selle peale midagi kosta, sest ta ei näinud. Siis haaras mind suur hirm ja ma ei julgenud enam kunagi midagi teistele avaldada. Siiski sai mulle harjumuseks mõninaid asju tulevikust osalt jutustada, osalt dikteerida. Ja kord, kui visioon mind täielikult enda võimusesse võttis, rääkisin ma paljudest asjadest, mis kuulajatele olid täiesti võõrad. Kui siis visiooni mõju jõud järgi andis, tundsin ma suurt häbi ja nutsin palju ja oleksin hoopis meelsamini vaikinud, kui see vaid oleks võimalik olnud. Pelgusest, mida ma tundsin

inimeste ees, ei usaldanud ma kellelegi rääkida, mil viisil ma näen. Ainult too õilis naine, kelle kätte oli usaldatud minu kasvatamine, teadis sellest ja pühendas asjasse ka ühe talle tuttava munga." (PL /Migne/ kd. 197, 103 A/C)

Esialgul imeväike nunnade klausuur Disibodenbergi mungakloostri juures kasvas ja omandas tõelise kloostrimõõtmed. Tagasihoidliku benediktiin nanna elu lõppes Hildegardi jaoks aastal 1136, mil ta valiti pärast oma meistri Jutta surma konvendi eestseisja ja *magistra* ametisse. See tööülesanne jäi tema kanda kuni surmani.

Prohveti kutsumine

Möödusid veel mõned aastad, ning Kõigekõrgema määratud ettevalmistusaeg jõudis lõpule. Hildegardi elus algas teine periood, pingeline ja töörohke. Oma esimese raamatu "Scivias" sissejuhatavas pöördumises märgib ta:

"See sündis aastal 1141 pärast Jumala Poja Jeesuse Kristuse inimeseks saamist, kui ma olin 42 aastat ja 7 kuud vana. Avatud taevast langes välkudes alla leegitsev valgus. See läbistas mu aju ning süttas mu südame ja kogu rinnakorvi nagu tuleleegist põlema; see ei põletanud, kuid oli kuum, nii nagu päike soojendab eset, millele langevad tema kiired. Ühtäkki anti mulle mõista kirjaseletust, Psaltrit, Evangeliume ja teisi katoelseid raamatuid Vanast ja Uuest Testamendist. Ometi ei saanud ma teadmisi nende tekstide sõnasõnalisest tähendusest, silpide eraldamisest, grammatilistest käänetest ja aegadest. Imelike nägemuste väge ja salapärasust tähendust õppisin ma imepärasel viisil tundma juba lapsepõlvest alates, s.t. viiendast eluaastast peale, niisamuti nagu veel tänaselgi päeval. /.../ Aga nägemusi, mida ma nägin, võtsin ma vastu mitte unenäos,

magades või meelesegaduses, mitte ihusilmade või inimese väliste kõrvade kaudu, ka mitte eraldatud paikades, vaid ma sain need ärkvel olles, selge mõistuse juures, sisemise inimese silmade ja kõrvadega, ligipääsetavates kohtades, nii nagu Jumal seda tahtis. Kuidas see sünnib, on lihalikul inimesel raske mõista.”

Niisiis asenduvad seni rahulikult jooksnud audiovisuaalsed sisenägemused ühtäkki otsese läbimurdega, mida võiks võrrelda Vanast Testamendist tuntud prohveti kutsumistega (vt. näiteks Jesaja 6; Jeremija 1; Hesekiel 1). Õige pea järgnes otsene töökäsk (“*Scivias*”, püha Hildegardi saatesõna):

“Ja see sündis minu 43. eluaastal: täis kartust ja värisedes pingsast tähelepanust, vaatasin ma üksisilmi taevast nägemust. Siis ma nägin ülisäravat valgust, mille seest hüüdis mind taevane hääl: ‘Sina igerik inimene, sina tuhk, mädand kõdu, räägi ja kirjuta üles, mida sa näed ja kuuled. Kuna sa oled rääkimiseks liiga arg ning oma lihtsas meeles sa ei mõista ilmutust seletada, sest sa oled kirjutamiseks liialt vähe õpetust saanud, räägi ja kirjuta sellest mitte inimeste kombel, mitte mõistuspärasest inimlikust tarkusest või püüdes sellele omatahtsi anda inimlikku vormi, vaid nõnda, nagu sa seda taevast tegelikkust Jumala imetegudes näed ja kuuled. Nõnda siis kuuluta, nagu õpilane talletab õpetaja sõnu, täies vastavuses tema kavatsusega, tema tahtel, neid edasi andes tema õpetuste ja käsu kohaselt. Nii räägi ka sina, oh inimene, sellest, mida sa näed ja kuuled /.../.”

Erakordne ülesanne vapustas Hildegardi. On kõigiti tõenäoline, et ta polnud varem õieti midagi kirjutanud, vahest ehk ainult hädavajalikke märkmeid kloostri juhtimise tarvis. Nii jäigi ta esialgu äraootavale seisukohale ja keeldus kirjutamast, ent pärast rasket haigust haaras siiski sule. Hildegard ise on oma kõhklusi iseloomustanud järgmiste

sõnadega: “Mina aga, kes ma seda nägin ja kuulsin, keeldusin kirjutamast, ehkki alandlikkus oleks seda nõudnud. Igatahes mitte kangekaelsusest, vaid ebaluse pärast, kartusest kuulda etteheiteid ning ka inimkeele väljendusvaesuse tõttu. Alles pärast seda, kui mind tabas Jumala nuhtlus ja ma haigena asemele langesin ... asusin kirjutustöö kallale.” (PL /Migne/, kd.197, 386 A).

Disibodenbergi kloostri munk **Volmar**, üks väheseid, kes teadis Hildegardi saladust, võttis üle sekretäri kohustused ning täitis neid innukalt kuni oma surmani 1173. aastal. Hea ladina keele tundjana pidi ta saadud teksti grammatiliselt töötlemata nii, et selle tähendus püsiks adekvaatsena. Hildegard ise märkis esimese variandi osalt ise vahatahvli üles, osalt dikteeris, seejärel ta luges üle Volmari poolt ümberkirjutatud ja redigeeritud teksti, tegi parandusi ning alles pärast seda kirjutati tulemus kunstipäraselt pärgamendile. Muuhulgas kuulusid sekretäride ja tunnistajatena tema töörühma veel üks või kaks usaldusväärset nunna. Lõppvariant oli alati hoolikalt viimistletud, nagu seda kallihinnaline materjal juba iseenesest nõudis.

Mõistagi ei saanud niisugune tegevus enam jääda kitsa ringi saladuseks. Asjasse tuli pühendada abt ning viimane teatas toimuvast Mainz piiskopile, kes andis loa tööd jätkata. Seoses Trieri sinodiga (1147/48) jõudis sõnum benediktiinioest Hildegardist ka paavst **Eugenius III** kõrvu, kes moodustas spetsiaalse komisjoni ja laskis uurida tema elukäiku. Kuna selgus, et Hildegard on laitmatu ja usaldusväärne, saatis paavst Hildegardile ja Disibodenbergi kloostrile julgustava ja tunnustava läkituse. Sinodil loeti ette “*Scivias*” valminud osi. Teos hämmastas ja vapustas tolle aja teolooge.

Kõhklev Hildegard ise kirjutas **Clairvaux’ Bernhard’**ile ja palus nõuandeid oma nägemisande koh-

ta: “Vasta mulle oma headusest, sest ma ei ole /.../ oma lapsepõlvest peale tundnud hetkekski kindlustunnet. Oma peenel viisil ja oma tarkusega pea oma hinges aru /.../ Sina, nii kindlameelne ja kõrgesti haritud isa /.../; sest ma olen harimatu inimlaps ega tea midagi asjadest välismaailmas, ainult oma sisemuses olen õpetust saanud enda hinge vahendusel, nõnda et ma vaid kaheldes võin (sellest) kõnelda /.../” (PL /Migne/, kd.197, 189 C jj).

Neli tööperioodi

Esimese raamatu kirjapanek võttis aega kümme aastat (1141-1151). Hildegardi haigushood tingisid töökatkestusi, mis kestsid nädalaid ja mõnikord kuid. Siis äkki, keset agarat visioonide ülesmärkimist, sai püha Hildegard Jumalalt ülesande lahutada oma nunnaklooster naabruses asuvast mungakloostri. Käsk ehmatas teda nii, et ta pidi taas haigestuma, enne kui julges alustada energilist tegevust. Mungad võitlesid igati Hildegardi taotluste vastu. Endine abt suri, ja alles uus kloostri ülem andis loa lahkumiseks. Ent mungad ei suutnud Hildegardi “omavoli” ilmselt kunagi päriselt andestada ning püüdsid tema tegevust takistada, kuidas vaid oskasid.

Uus nunnaklooster ehitati kohta, mida Hildegard oli visioonis näinud (Rupertsberg). Kogu tulevase kloostri territoorium asus metsakavandatud ja inimtegevusest puutumatus piirkonnas, nõnda et alustada tuli nullpunktist ja küllalt primitiivsetes tingimustes. Abtiss pidi lisaks kõigele üle elama oma nunnade mässukatse, sest lapsepõlvest peale kerge elu ja hellitustega harjunud endised aadlinaised pidasid olukorda väljakannatamatuks. Tänu Hildegardi jõupingutustele asuti aastal 1150 ümber uude kloostri ning aasta hiljem sai valmis raamat, mis kandis pealkirja “*Scivias*” (“Tunne

teid'). Möödunud sajandi J.-P. Migne väljaandes "Patrologia Latina" hõlmab see suurteos 354 peenes kirjas trükiveergu.

Püha Hildegard ise tunnistab ühes kirjas, et kümnest aastast piisas vaevu nimetatud raamatu üleskirjutamiseks. Pealegi oli selline töö tallesialgu võõras ja vajas harjumist. Küllap oli iseseisva nunnakloostri rajamisel tulevikku ulatuv lisatähendus - see löi soodsamad tingimused edaspidiseks kirjatööks.

Tõepoolest, **teine tööperiood** (1151-1158) osutus kõikidest kõige viljakamaks. Nende kaheksa aasta vältel kirjapandu ületas "Scivias" tekstimahu enam kui kaks korda: "Liber subtilitatum diversarum naturarum creaturarum" ehk n.n. "Physica", mis kirjeldab puude, taimede, vääriskivide, kalade, lindude, loomade, reptiilide ja metallide raviomadusi; n.n. "Põhimõtted haigus- te põhjustest, tundemärkidest ja ravikuuridest" (tuntud nime all "Causae et curae"); kirjade raamat "Vastused ja manitsused paljudele alamatele ja ülemateks seatud isikutele"; noodimärkidega varustatud laulude raamat "Taeva ilmutuste harmooniline kooskõla" (mõnede uurijate arvates Hildegardi kosmoloogia meelooliline võti); "Tundmatu keel ja kiri", mis kirjeldab 23 (24) seninägematut kirjamärki ja veidi üle tuhande neist koostatud sõna, nende seas peaaegu kõik raamatus "Physica" mainitud taimed ja puud (võibolla esimeste inimeste languseelne sõnavara, vrd. 1 Mo 2,19); püha Benedictuse reegli kommentaar. Selle perioodi lõpetas kogumik, mis sisaldab pühapäevaste evangeeliumitekstide kirjaseletusi.

Kui kõik need visioonid olid üles kirjutatud, tabas Hildegardi 1158. aastal erakordselt raske haigushoog. Tema elu oli nädalaid tõsisel ohus. Vahest oli seda tarvis, et teda ette valmistada veelgi tõsisemaks ülesandeks? Igatahes algab pärast tervenemist otsekohe **kolmas töö-**

periood (1158-1163). Taevane hääle ütleb Hildegardile: "Alguses ilmutati sulle nägemusi, kergeid nagu keedetud piim. Neile järgnenud visioonid tähendasid sulle maitsvamat ja kergesti seeditavat toitu; nüüd aga saab sulle osaks ilmutus, mis on tugev ja täiuslik roog. Korda nüüd mulle järele, aga mitte nii, nagu sulle meeldib. Minu järgi kirjuta, mitte enda järgi!..." Ilmavalgust näeb Hildegardi teine mahukas suurteos "Liber vitae meritorum", 35 vooruse ja 35 pahe kirjeldus, teatud laadi psühhoteraapia käsiraamat, mis käsitleb headuse ja kurjuse võitlust maistes tingimustes, milles inimese kohuseks on teha valik headuse kasuks (Termolen, XXI).

Neljandas ja viimases faasis (1163-1173/75) valmib Hildegardi raamat "Liber divinorum operum", võimas kosmiline teoloogia, mis vaatleb inimese, kosmose ja Jumala seoseid nii staatilisest kui ka dünaamilisest küljest, makro- ja mikrokosmose ühtsust ja suhet Loojaga. Kosmist korda on iseloomustatud kummaliste sümbolite abil. Taas kerkivad esile tulevikuvisionid. Väga palju selles raamatus jääb ilmselt veel kauaks lahendamata mõistatuseks. Ei enne ega pärast Hildegardi pole keegi suutnud midagi sarnast kirja panna. See vägev raamat on kõigi Hildegardi kirjapanekute finaali ja kokkuvõtte kõrgeimal tasemel. Pärast seda ta enam ei kirjuta (Termolen, XXI-XXII; Hertzka, 49).

Rupertsbergi klooster jääb peagi kitsaks ning nii asutab Hildegard 1165. aasta paiku Rüdesheimi lähedale Eibingeni uue tütarkloostri. See klooster püsib tänapäevani ja on andnud just XX sajandil olulist lisa püha Hildegardi uurimisse. (Wimmer - Melzer, Lexikon der Namen und Heiligen, Innsbruck-Wien 1988, lk. 372)

Samas ei tohi unustada, et Hildegardilt saavad manitsevaid ja troostivaid kirju (neist on praeguse

säilinud veidi üle 300) paavstid Eugenius III, Anastasius IV, Hadrianus IV ja Alexander III, keiser Friedrich (Barbarossa), kuningad, vürstid, piiskopid, abtid ja abtissid, kelle kloostrites puudub distsipliin ja rahu, lihtsad mungad ja nunnad, kes kannatavad ülemate omavoli all. 60. ja 72. eluaasta vahel reisib Hildegard palju ringi, peab süttivaid jutlusi, tuletab kleeerikutele meelde nende kohustusi, loob korda lõhenenud konventides. Ta käib Mainzis, Würzburgis ja Bambergis, Wertheimis ja Kitzingenis, Steigerwaldis ja Hunsrückis, Trieris, Metzis, Zabernis, Alzeys, Maulbronnis, Hirsaus, Kirchheimis ja Zwiefaltenis, Boppardis, Andernachis, Siegburgis, Koblenzis, Laachis, Bonnis, Werdenis ja Kölnis. Selle kõrval suudab ta kirjutada ja hoida kloostrid eeskujulikus korras. Kaasaegsed nimetasid teda "Jumala atleediks". Kuidas ta nõrga ja haige raudana neile katsumustele vastu pidas, pole inimlikult seletatav (Termolen, XXII-XXIII).

Paavst Eugenius III, Trieri sinodi (1148) isad, Clairvaux' Bernhard olid veendunud, et Hildegardi raamatutes kõneleb vanade prohvetite vaim. Trieri sinodil loeti paavsti eesistumisel kõigile osalejatele ette Hildegardi esikteose "Scivias" seni valminud osi. On rõhutatud, et eelkõige Hildegardi esimene kirjapanek avaldas tugevat mõju toleaegse katoliku kiriku teoloogiale. Teoloogid pidid tunnistama, et nende spetsiaalses tegevusvaldkonnas seisavad nad siin vastamisi kõrgema autoriteediga. Kuidas saigi hariduse ta nunn kirjutada asju, mis neile enestele käisid üle jõu. Järelikult oli tegemist otse Püha Vaimu inspiratsiooniga. Paavst Gregorius IX nõudis endale 1237. aastal väljaantud breves püha Hildegardi raamatuid, "mille kohta räägitakse, et need koostati Püha Vaimu ilmutuse järgi".

Tekstikriitiline uurimine on näi-

danud, et Volmari enda erakirjade ladina keele stiil ja sõnavara erineb oluliselt Hildegardi ladina keelest. Samas on kõik Hildegardi poolt kirjapandud raamatud ühtviisi isikupäratud ning stiili ja sõnavara poolest üllatavalt ühetaolised, algusest lõpuni. Näib, nagu ei puudutaks tormilise kaasaja sündmused teda ületuldse. Kui näiteks tuua võrdluseks kõrvale toosama Clavaux' Bernhard, on kontrast eriti silmatorkav.

Püha Hildegardi teoloogiliste üleskirjutuste lugemine nõuab ka tänapäeva inimeselt head tahet ja visadust, enne kui pealnäha lihtsakoelised tekstid hakkavad aegamisi avanema. Imedeotsijad peavad neid lugedes pettuma, sest selliseid imesid, mille järele nende kõrvad sügelevad, neis ei ole. Hildegardi teosed ei taha olla Pühakirjast kõrgemal, pigem on nad Kõigekõrgema kommentaar Piibli ja Kiriku Pärimuse juurde.

Viimased eluaastad

1171. aastal pöördub Hildegard tagasi oma viimaselt reisilt Shvaabi maale. Tal jääb elada veel kaheksa aastat. Selle vahe sees lähevad igavikku tema ustav abiline Volmar, sekretär Hiltrud, ta enda vend Hugo. 1175. aastaks on ta oma visioonide kirjapanekuga lõpule jõudnud.

Kui vaja, siis on Hildegard paindumatu ja järjekindel, praktiliselt kuni oma surmani. Nii ei luba ta lahti kaevata Rupertsbergi kloostri kalmistule maetud noore aadliku hauda ja tema surnukeha pühitsetud mullast kõrvaldada, kuna talle oli hästi teada, et too mees leppis enne surma kirikuga, ehkki ta ei jõudnud nõutada ekskommunikatsiooni ametlikku tühistamist. Mainzi prelaadid kehtestasid kloostri interdiksi. Neis tingimustes (avalikud jumalateenistused ja sakramentide jagamine keelatud) tuli elada pool aastat, ent lõpuks jäi õigus siiski Hildegardile (Termolen, XXIII). See

jäigi õieti tema viimaseks pingutuseks, sest ta suri 81 aasta vanuses 17. septembril 1179.

Pärast tema surma olevat aset leidnud ohtralt imesid ning Hildegardi haua juurde voorinud hulgaliselt rahvast, nõnda et õdede jumalateenistused ja usulised harjutused hakkasid selle all kannatama. Nagu viiskümmend aastat hiljem koostatud Hildegardi kanoniseerimisaktid tunnistavad, kutsutud kohale Mainzi ülempiiskop, kes andis Hildegardile käsu kõik imed otsekohe lõpetada. Püha Hildegard, kes kogu oma elu elas sõnakuulmises, kuuletus piiskopi käsule ka pärast oma surma (PL/Migne/ kd. 197, 89 B). Olgu nende ajalisel ja ruumiliselt piiratud imedega kuidas on, suurima ime moodustavad vaieldamatult tema vahendusel sündinud raamatud.

Püha Hildegard - naisteoloog ja teadlane?

"Pimedal keskajal" ei osanud keegi kahtlustada, et püha Hildegardi kirjapanekud võiksid pärineda kusagilt mujalt kui otse jumalikust algallikast. Pärast "valgustuslikku" XVIII sajandit olukord muutus. XIX sajandi tekstikriitika fikseeris fakti, et ümberkirjutajad olid teinud Hildegardi kirjade kogus omavolilisi muudatusi, kuigi samas teised teosed olid kopeeritud õigesti ja kadudeta. Kahtluseeme hakkas idanema. Leidus uurijaid, kelle meelest terve "*Corpus Hildegardicum*" oli võltsing, sest keskajal ei saanud ükski naisterahvas mingil kombel omada taolist eruditsiooni. Üks neist väitis koguni, et peaaegu kõik säilinud püha Hildegardi raamatud ei ole üldse tema kirjutatud, nende autor olevat hoopis keegi teine isik, kelle nimi oli juhtumisi samuti Hildegard. Ent säärast seisukohta oli üsna hõlbus ümber lükata.

Suuresti tänu püha Hildegardi loodusteaduslike raamatute "*Physi-*

ca" ja "*Causae et Curae*" uustrukkidele läks juba möödunud sajandi teisel poolel käibebe kujutelm temast kui esimesest arstist ja loodusuurijast Saksamaa ajaloos. See arusaam ringleb Hildegardi biograafiates tänapäevani. Hea näite pakub juba mitmel korral mainitud "*Sciviasse*" saksakeelse väljaande eessõna öde Rosel Termoleni sulest. Autor üritab omavahel siduda keskaegset ja tänapäevast vaateviisi. Keset Hildegardi visioonide omapära kirjeldamist märgitakse tema hariduse kohta: "Ta haridustaseme üle on erinevatel aegadel, mil Hildegardi elu ja tegevuse vastu huvi tunti, esile kerkinud palju mitmesuguseid mõttespekulatsioone, kuna ta oma kirjas Clairvaux' Bernhard'ile nimetas ennast ise "hariduseta naiseks". Kuid sellest ei tohiks lasta end eksiteele viia. Ühelt poolt oli too formuleering keskajal kombekohane alandlikkuse väljendus, teisest küljest võimaldas oma "harimatuse" esiletõstmine, eriti Hildegardi puhul, rõhutada ilmutuste Jumala suurust, kes täitis oma armuga sedavõrd lihtsa astja." Samas kinnitatakse, et just "keskaegsed benediktiinide konvendid kujutasid endast uurimistöökindlusrajatisi" (Termolen, XV). Siit on kerge järeldada, et püha Hildegard võis teada ja osata tunduvalt rohkem, kui ta pidas vajalikuks tunnistada! Kes vähegi on lugenud püha Hildegardi poolt kirjapandud raamatuid, ei saa kuidagi leppida sellise väitega, sest sel juhul oleks too XII sajandi müstik üks salakavalamaid petiseid kogu inimkonna ajaloos! Umbes nagu Leonardo da Vinci, kes ühe hiljuti Inglismaal ilmunud "töestuse" järgi olevat Torino surilina autor.

Säärase vaateviisi järgi nägi Hildegard küll midagi, mida inimesed tavaliselt ei näe, kuid samas ta ka uuris kirjandust, tegi märkmeid, süstematiseeris oma teadmisi ja kõige selle tulemusel sündisid tema geniaalsed teosed. Harimatu inimene pole ju selleks võimeline! Eks ole -

ta tegi kõike just täpselt nii, nagu teeb tänapäeval iga teadlane! Seda erakordsem, et ta elas keset keskaja "vaimupimedust" ja oli pealegi veel naine. Püha Hildegardi elulugu kõrvale jättes on väga lihtne viia sarnane mõttekäik absurdini. Ateist võiks tulla mõttele tõestada, et Hildegard kui eesrindlik naisterahvas pidi eitama Jumala olemasolu ning kõik tema ülekaalukalt teoloogilised kirjanepanekud sündisid ühel ja ainsal eesmärgil - säilitada tuleviku jaoks oma loodusteaduslikud uurimistööd. Feminist võiks Hildegardi tutvustada Saksamaa ajaloo esimese naisõiglasena jne.

Dr. phil. **Bertha Widmer**, kes püüdis välja selgitada allikmaterjale, mida püha Hildegard pidi oma teoste kirjutamiseks tundma ja läbi töötama, avastas sarnaseid jooni Augustinuse, Rhabanus Mauruse, Guillaume de Conches', Leo Suure, Hilariuse Portier'st, Plotinuse, Scotus Eriugena ja paljude teiste töödes. (Widmer, Heilsordnung, 1955)

Gottfried Hertzka vaidleb siin otsustavalt vastu: "Jumal pole kunagi valinud rumalaid inimesi oma müsteeriume vahendama. Hildegard oli koolihariduseta, ent mitte rumal. Kõigi tema suhtes levitatavate väärarusaamade traagika seisneb just nende kahe mõiste äravahetamises. /.../ Loomulikult võis Hildegard meelde jätta piiblitekste ja kirikuisade tsitaate, mida ta vajaduse korral sai siduda oma audiovisuaalsete nägemustega. Ma pean seda täiesti võimalikuks, ehkki selleks ei pruukinud olla mingit vajadust. Taevane helifilmiprogramm võis samahästi tuua nägija silmade ette Pühakirja tsitaate ja kirikuisade tekste, isegi kui Hildegard ei olnud eales varem neist vähimatki kuulnud." (Hertzka, 81/82).

Tõepoolest, kõik see rikkalik allikmaterjal, mis Hildegardi kaasajast meie päevini on säilinud, annab temast pildi kui haigest ja füüsiliselt nõrgast naisest, kes oli õppinud

vaid lugemist ja kirjutamist ega olnud lugenud midagi peale ladinakeelse psaltri ja evangeeliumide. Püha Hildegardi poolt kirjutatud suurteosed ja nende sissejuhatused, kus selgitatakse üleskirjutamise asjaolusid, annavad täiesti erineva pildi võrreldes sellega, mida uusaegsed biograafid temast on kokku luuletanud. Miks mitte võtta püha Hildegardi nii, nagu vahetud allikad ja tema enda üleskirjutatud teosed näitavad? Pealtnäha lihtne põhimõte, aga ebausklikule uuspaganale käib see paratamatult üle mõistuse. Miks see nii on, seda seletab kujukalt apostel Paulus: "Maine inimene ei võta seda vastu, mis on Jumala Vaimust; sest see on temale jõledus ja ta ei või sellest aru saada, sellepärast et seda tuleb ära mõista vaimsest." (1 Kr 2, 14).

Hildegardi-mediitsiin

Ometi näib, et *providentia Domini* on jätnud ka meie vaimuvaese kaasaja tarvis lähenemistee "*Corpus Hildegardicum*" juurde.

Nendest 33 aastast, mille vältel püha Hildegard peaaegu lakkamatult oma nägemusi üles märkis, kulus loodusteaduslike visioonide kirjanepanemiseks ainult neli aastat. Erilist tähelepanu pälvis praegu üks neist raamatutest, mille kohta Hildegard ise kirjutab oma elu lõpuaastail koostatud ja vaid katkendlikult säilinud autobiograafias: "Tõelises nägemises ma nägin inimest tema olemises. Kuigi ta oma kahepoolses loomupäras koosneb hingest ja ihust, on ta siiski üksainus ehitus /.../ Inimene on Jumala kätetöö /.../" (Vita II/31 - PL, kd. 197, 113 B). Kui aastatel 1180 - 1190 ühendati püha Hildegardi teosed ühteainsasse hiigelkoodeksisse, siis jäeti selle koosseisust välja just too raamat, mis praegu kannab kokkuleppelist nimetust "*Causae et Curae*". Nimetatud teos vajus sajanditeks unus-

tusse ning jõudis avalikkuse teadvusse alles 1882. aastal, mil kardinal Pitra avaldas sellest lühikatkendi kogumikus "*Analecta Sacra*". See sai võimalikuks tänu asjaolule, et Kopenhaageni Kuninglikus Raamatukogus avastati mõni aeg varem "*Causae et Curae*" käsikiri, tänaseini ainus teadaolev. Hildegardi enda kirjutatud algtekst on seni ikka veel leidmata.

Erinevalt teistest Hildegardi kirjatöödest leidub tema loodusteadusliku sisuga ülestähendustes minimaalselt piiblitcitaate. "Põhimõtted haiguste põhjustest /causae/, tundemärkidest ja ravikuuridest /curae/", lühendatult "*Causae et Curae*", näib olevat ühtlasi ka meditsiiniajaloo seisukohast küllaltki erandlik nähtus. Kõik seni tehtud allikaloolised võrdlused on jooksanud ummikusse.

J.R. Riethe uuris oma 1952. aastal Mainzi Ülikoolis kaitstud doktoridissertatsioonis kõiki Hildegardi tekste, mis puudutasid stomatoloogiat, ning võrdles neid XII sajandist ja vanemast ajast säilinud kirjandusega. Õnnestus leida ainult kaks õhkõrna kokkupuutepunkti: nimelt araabia kirjanduse tõlkija **Constantinus Africanus** (suri aastal 1087 Monte Cassinos) kasutas samuti sõna '*phlebotom*' (aadrilaskmise nuga) ning tundis hambavaluvastase vahendina igemetorkeid. (P.R. Riethe, "Dissertation", J. Gutenberg-Universität, Mainz 1952)

Araabia ja Aristotelese meditsiini asjatundja prof. dr. **Heinrich Schipperges** Heidelbergi ülikoolist kirjutab: "Kui maname silmade ette ravimisõpetuse ajaloo (Hildegardi kaasajal), siis võime täheldada dramaatilist arengut. Salerno koolkond jõuab selle sajandi alguses oma õitsengu kõrgperioodi; sajandi keskel kujundab Chartres'i koolkond universaalse loodusfilosoofia, mis sajandi lõpuks kandub Pariisi ja Oxfordi. Toledo koolkonna kaudu lisandub pidevalt uut araabia päritolu retseptuuriaainest, mis pälvis

varase Õhtumaa ärksate vaimuhiiglaste tähelepanu. *Kõigest sellest on Hildegard puutumata /.../. Üldmeditsiini valdkonnas on talle tundmatud nii Constantinus Africanus, too teine Hippokrates Monte Cassinost, kui ka Avicenna, kelle kaanonist kujunes sajanditeks meditsiini piibel. /.../ Kust võtab Hildegard need pildid? Seda me ei tea. Eeldused ja keskkond ei seleta selle hariduse olemust, mis pigem salapärasel viisil voolab välja tema vastuvõtuvõimelisest loovast mõistusest. Jah, too vastuvõtuvõime näib olevat ainus ja totaalne tunnetusallikas. Teisisõnu sisaldab see endas loomise müsteeriumi ennast.” (Schipperges, Heilkunde, Otto Müller-Verlag, Salzburg 1957, lk.14.15.16)*

Konstanzi arst dr. Gottfried Hertzka oli üks esimesi, kes hakkas võrdlema Hildegardi meditsiini tänapäeva arstiteaduse seisukohtadega. Uurimisbaasiks valis ta meie ajal küllaltki ebatavalise seisukoha: võtta püha Hildegardi täpselt sama tõsiselt, nagu tema kaasaeg ja ta enda kirjapanekud temast tunnistavad. Kui arvestada kirjapanekute allikana Jumalat ning asjaolu, et Hildegardil puudus vastav haridus ja ta polnud kunagi tegelnud loodusteadusliku uurimistöoga, siis võiks oletada, et XII sajandi ladinakeelsete terminite ja Hildegardi lihtsa sõnavara taga peaks peituma sisu, mis on tänapäeva teaduse ja koolimeditsiini taustal paremini mõistetav kui 800 aastat tagasi. Juba esialgsed tulemused ületasid kõiki ootusi.

Hildegardi loodusteadusliku süsteemi aluseks on neli põhielementi ehk ürgprintsipi, juba antiikajast tuntud **tuli, õhk, vesi ja maa**. Sarnasus piirdub siiski vaid nende elementide nimetustega. Hildegard iseloomustab nende koosmõju järgmiste sõnade abil: “Need neli elementi on tihedalt üksteisega kokku põimunud ja üksteisest sõltuvad, nii et pole võimalik eraldada üht teisest. Nad püsivad vastastikku se-

davõrd kindlalt koos, et võib kõnelda firmamendist...” (“*Causae et Curae*”, 2,32jj) Võimalik, et neid nelja printsipi saaks praegu võrrelda aatomi ehituse põhielementidega: prootonid, neutronid, elektronid ja positronid. Ka need neli on niivõrd tihedalt seotud, et nad looduses kunagi üksteisest ei eraldu. “Firmament” on Hildegardi järgi maailma püsikindluse seadus, mis kehtib nii ilmaruumi kui ka looduse ja inimese üksikosade ja -organite kohta. “Element ‘tuli’ kosmilise printsipi tähenduses ei ole sama tuli, mis põleb ahjus, vaid palju tõelisem kõrgemat liiki tuli. Universumis asub ta Hildegardi järgi tollel piirilal, kus meie maailma seaduspärad enam ei kehti. Sinna kuulub terve transsaturni maailmaruum, olgu temas kuitahes palju galaktikaid ja asugu need pealegi 15 miljardi valgusaasta kaugusel. Seal valitseb kosmiline tuli.” (Hertzka, 107)

“*Causae et Curae*” sisaldab näiteks terve seksuaalpatoloogia kirjelduse. Nii mehed kui ka naised on jaotatud lihaste ehituse, veretüüpide, luustiku ja vere koostise alusel neljaks seksuaaltüübiks. Kõige selle taustal kirjeldatakse “löhestunud calvaria” funktsioone, mis laseb aimata hüpofüüsi. Terve närvisüsteem (“aju”), inimese seksuaalsus, ka luuüdi kuulub Hildegardi järgi kosmilise printsipi “tuli” valdkonda. Hildegard iseloomustab seejuures tervet hulka “üdi”-süsteeme, millega on seotud nn. autonoomne närvisüsteem (“vagus/sympathicus”) ja paljud endokriinsed näärmed. Printsip “tule” alla käivad ka nn. viis meelt. Tänapäeva meditsiin ei suudaks kontrollida ja avada isegi mürdosa neist seostest, mida Hildegard täpselt ja selgesõnaliselt kirjeldab.

Muuhulgas iseloomustatakse keerulist inimese “kehamahlade” (“*humores*”) süsteemi. Loomulikult esineb mõiste “veri” ja selle liigitus. Hildegard kasutab näiteks väga sageli sõna “*phlegma*”, kuid siin

pole abi selle tavalisest vastest “liima”, sest seda tarvitatakse erinevates seostes. Sõna “sapp” all mõistetakse kord seda, mida ka meie nimetame sapiks, kuid lisaks tähendab see veel keemilist printsipi. Hildegardi “*melancholae*” on keemiline keha (“*chem*”), mis mängib iga inimese ainevahetuses teatud rolli. See on üks kahest ainest, mis põhjustab langusjärgsele inimesele raskeid haigusi. Võimalik, et meile tuntud termini “rakk” tähistamiseks kasutab Hildegard teatavates kohtades sõna “*caro*” (otsetõlkes ‘liha’) ja kirjeldab koguni rakutuumas toimuvaid protsesse. 86 korral on kirjeldatud halbade või väärade kehamahlade (“*mali humores*”) kahjustavat toimet.

Hildegardi meditsiini üks paljudest omapäradest seisneb selles, et tal puudub universaalne valuvaigisti. Nii kirjeldatakse erinevaid peavalu põhjusi ning iga liigi puhul soovitatatakse erinevaid ravisüsteeme.

Südamehaiguste põhjusena tunneb “*Causae et Curae*” ainult väärtoitumist. Selletõttu kannatavad esmalt magu, soolestik ja põis, mille tagajärjel tekivad omakorda sisesekreetsiooninäärmete (“*viscera*”) kahjustused. Järgmine aste teel tegeliku südamehaiguse poole haarab Hildegardi järgi põrna. Huvitaval kombel näib Hildegard tundvat väga põhjalikult põrnas toimuvaid keemilis-füsioloogilisi protsesse. Keemiline aine, mis kahjustab põrna, kujutab endast gaasitaolisi kehi (“*fumus*”), mida veri edasi kannab. Põrn vastab teatud laadi põletikuga, mille tulemusel ta suureneb ja saab sisemisi “haavu”. Põrnast lähtuvad kahjulikud ained pommitavad südame perifeeriat, mida tekst nimetab “ringi ümber südame” - “*circa cor*” (koronaarpiirkond), kus need ühtlasi ladestuvad. Lõpuks hakkab süda endast valuaistingutega märku andma. Selles seisundis muudavad südamevaevused inimese depressiivseks ja kergesti ärrituvaks (“*acerbi*”).

Vastureaktsioonina püüab inimene vähem süüa ja juua, kuid dieet on juba hiljaks jäänud. Nagu kõikjal, nii on ka siin loodusravi soovitusel ülimalt diferentseeritud.

Tasub veel mainida, et "*Causae et Curae*" kirjeldab põhjalikult erinevaid reumatismi alaliike, viirushaigusi, vähihaiguse põhjusi ja ravivõimalusi jne. Kogu selle materjali uurimine seisab tegelikult alles ees. Ja näib, et peamine takistus, mis tekitab skepsist ja keelab sellesse aine hulka süvenemast, on meie kaasaja teadlaste uskmatus. Juba asjaolu, et mingi meditsiini käsiraamat on pärit keskajast, tuletab meelde võikaid retsepte, kus osistena võivad figureerida sokuveri, nahkhiire sisikond, mürkmao nahk, konnakulles vms. Kuigi püha Hildegardi

juures pole sellistest medikamentidest vähimatki jälge, tuleb tema puhul toime tulla veelgi suurema takistusega - püha Hildegardi väite järgi on kõik tema tööd kirjutatud Kõigekõrgema enda diktaadi järgi. Kuidas saab XX sajandi tarknimene (loomaliigi homo sapiens sapiens esindaja ja iseenesliku evolutsiooni tippsaavutus) niisugust väidet tõsiselt võtta? Ei saa, ja nii ta ei vaevugi uurima.

Vahest on eelkirjeldatu võetud põnevast ulmeromaanist? Kas tuleks kõigest sellest tõesti nii aru saada, et XII sajandil kirjutatud tekstide adressaat on tegelikult võib-olla veel kaugemas tulevikus kui see aeg, kus elame meie? Allakirjutanu pole pä-

dev sellele küsimusele vastama. Püha Hildegardi ise on ainus, kes suudab veenda neid, kes on valmis tema vahendatud sõnumi vastu võtma.

Neile, kelles tärkabsügavam huvi, võiks lõpetuseks välja pakkuda mõnede rahvusvaheliste Hildegardiühingute aadressid. Nende ühingute kaudu on võimalik tellida mitmesugust kirjandust püha Hildegardi kohta, ka tema originaalteoseid.

Herm Helmut Posch
Bund der Freunde Hildegards e.V.
A-4880 St.Georgen im Attergau
Österreich/Austria

Internationale Gesellschaft
Hildegard von Bingen
CH-6390 Engelberg
Schweiz

26. novembril 1994 toimus oikumeeniline mälestusjumalateenistus parvlaeva "Estonia" hukkumise kohal. Pildil vasakult: ortodoksi preester Unto Päivinen, EELK piiskop Einar Soone, Rootsi ELK peapiiskop Gunnar Weman, EELK peapiiskop Jaan Kiivit, Soome ELK peapiiskop John Wikström, Läti ELK peapiiskop Janis Vanags, rooma-katoliku preester Rein Ōunapuu, baptistikirikust pastor (EKBL president) Joosep Tammo.

Im-men-se cae-li con-di-tor, qui mi-xta ne con-fun-de-rent,
On kõr-ges tae-vas sü-ga-vus kui maad seal võt-mas hä-ma-rus.

a-quae flu-en-ta di-vi-dens, cae-lum de-di-sti li-mi-tem.
Lõi Ju-mal lah-ku maa ja vee, öö, päe-va, tae-va-lao-tu-se.

Immense caeli conditor,
qui mixta ne confunderent,
aquae fluente dividens,
caelum dedisti limitem.

Firmans locum caelestibus
simulque terrae rivulis,
ut unda flammis temperet,
terrae solum ne dissipet:

Infunde nunc, piissime,
donum perennis gratiae,
fraudis novae ne casibus
nos error atterat vetus.

Lucem fides inveniat,
sic luminis iubar ferat;
haec vana cuncta terreat,
hanc falsa nulla comprimant.

Praesta pater piissime,
Patrique compar Unice,
cum Spiritu Paraclito
regnans per omne saeculum.

Amen.

On kõrges taevas sügavus,
kui maad seal võtmas hämarus.
Lõi Jumal lahku maa ja vee,
öö, päeva, taeva laotuse.

Ta taevas tähed särama
ja maa peal ojad voolama,
Ta vee sees tule kustuma
siis määras Vaimu sõrmega.

Oo vägev Jumal, niisuta,
me kirgi Vaimus jahuta,
et meie usk võiks kasvada
ja vana süü võiks kustuda.

Siis pimedusest valgusse
usk leiab väljapääsutee,
kõik asjatu jääb kõrvale
ja rahu saabub hingele.

Nüüd Püha Isa näidata,
meil võta ainust Poega Sa
ja Püha Vaimu lohutust,
Su lõppematut valitsust.

Aamen.

Vesprihümn
Püha Gregorius Suur (540-604)

Tõlkis isa Rein Õunapuu